

1980:11

N
O
S

Vildsvin

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

Betänkande av

Jakt- och viltvårds-

beredningen

1980:11

NOU
2002

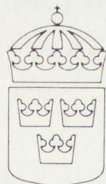
Vildsvin i Sverige

Betänkande av

Jakt- och viltvårds-

beredningen

Statens offentliga utredningar

1980:11

Jordbruksdepartementet

Vildsvin i Sverige

Betänkande av Jakt- och viltvårdsberedningen

Stockholm 1980

Omslag Johan Hillbom
Jernström Offsettryck AB

ISBN 91-38-05476-0
ISSN 0375-250X
Gotab, Kungälv 1980

Till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet

Genom beslut den 24 mars 1977 bemyndigade regeringen chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla en beredning med uppdrag att se över vissa jakt- och viltvårdsfrågor.

Beredningen antog namnet Jakt- och viltvårdsberedningen.

Beredningen har tidigare avgett fyra delbetänkanden, nämligen i juni 1977 Vårjakt efter sjöfågel (DsJo 1977:4), i mars 1979 Jaktvårdsområden (SOU 1979:19), i augusti 1979 Viltskador (SOU 1979:52) och i oktober 1979 Ändringar i jaktlag och jaktstadga (DsJo 1979:12).

Under arbetet med det nu föreliggande betänkandet har beredningens ledamöter varit departementsrådet i jordbruksdepartementet Sören Ekström, ordförande, riksdagsledamöterna Arne Andersson (m), Elis Andersson (c), Karin Flodström (s) och Sven Lindberg (s) samt lantbrukaren Elias Jönsson (fp). Sakkunniga i beredningen har varit överdirektören Stig Johansson, Domänverket, lantbrukaren Thure W Karlsson, Lantbrukarnas Riksförbund, förbundsjuristen Bernt Lindqvist, Jägarnas Riksförbund - Landsbygdens Jägare, byråchefen J.O. Pettersson, statens naturvårdsverk och verkställande direktören Per Sköld, Svenska Jägareförbundet. Av beredningens experter

har i arbetet deltagit professorn Erik Dahl, jur.kand. och civil-
ekonomen Nils Hermansson, hovrättsassessorn Gunnar Holmgren och
kanslissekreteraren Tommie Sjöberg. Hovrättsassessorn Hans Petter-
son har varit sekreterare och arkitekten Bengt Anefall biträdande
sekreterare.

Reservation mot beredningens förslag har avlämnats av ledamoten
Arne Andersson och särskilt yttrande av den sakkunnige Thure W
Karlsson.

Beredningen får härmed överlämna betänkandet Vildsvin i Sverige.

Stockholm i mars 1980

Sören Ekström

Arne Andersson

Sven Lindberg

Elis Andersson

Elias Jönsson

Karin Flodström

/Hans Petterson

INNEHÅLL

1	BAKGRUND	7
2	VILDSVINETS BIOLOGI	11
2.1	Utseende	11
2.2	Utbredning	12
2.3	Underarter	13
2.4	Allmänt om vanor och uppträdande	14
2.5	Sociala mönster och årsrytm	15
2.6	Reproduktion	17
2.7	Tillväxt och kroppsvikt	18
2.8	Näringsekologi	21
2.9	Parasiter och sjukdomar	23
3	VILDSVINEN OCH MÄNNISKAN	29
3.1	Vildsvinen i trafiken	29
3.2	Vildsvinen och skogsbruket	29
3.3	Vildsvinen och jordbruket	32
3.4	Vildsvinsjakten	37
4	VILDSVINSBESTÅNDET PÅ TULLGARN, MÖRKÖ OCH ERIKSÖ	43
4.1	Inledning	43
4.2	Biologiska förhållanden	46
4.3	Skadegörelse	48
5	REMISSVAR	49
5.1	Inkomna svar	49
5.2	Inställningen till frilevande vildsvin	49
5.3	Förslag till åtgärder	56
6	BEREDNINGENS ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG	59
6.1	Biologiska förutsättningar	59
6.2	Handlingsalternativ och principiell grund för beredningens ställningstagande	61

6.3	Konsekvenser vid återinförande av vildsvin	62
6.3.1	Vildsvinen och växtodlingen inom jordbruket	62
6.3.2	Risk för spridning av sjukdomar	63
6.3.3	Vildsvinen och skogsbruket	63
6.3.4	Vildsvinsjakt i Sverige	64
6.3.5	Vildsvin och andra djur	65
6.3.6	Övrigt	65
6.4	Beredningens förslag	66
6.4.1	Val av alternativ	66
6.4.2	Jakten	70
6.4.3	Ersättning för skada av vildsvin	73
	RESERVATION OCH SÄRSKILT YTTRANDE	77
	BILAGOR	
	Bilaga 1 Författningsförslag	83
	Bilaga 2 Skrivelse (1979-10-02) till regeringen	85
	Bilaga 3 Litteraturförteckning	93
	Bilaga 4 Ordförklaringar	97

Läsanvisning

Betänkandet omfattar sex kapitel. Kapitel 1 beskriver bakgrunden till beredningens arbete. I kapitel 2 beskrivs vildsvinet, dess utseende och egenskapet. Kapitel 3 redovisar utländska erfarenheter av vildsvin som bl.a. skadegörare i jordbruket och som jaktbart vilt. I kapitel 2 och 3 förekommande parenteser med siffror, t.ex: (3), utgör källhänvisningar till litteratur med motsvarande siffra i litteraturförteckningen, bilaga 3. Kapitel 4 omfattar en redogörelse för erfarenheter av frilevande vildsvin i Tullgarn - Mörköområdet. Kapitel 5 utgör en sammanställning av remissvar från olika myndigheter och organisationer rörande främst deras inställning till frilevande vildsvin i Sverige. Kapitel 6, slutligen, omfattar beredningens överväganden och förslag. Detta kapitel kan också läsas som en sammanfattning av betänkandet. Någon särskild sammanfattning har inte gjorts.

1 BAKGRUND

För 6000 á 7000 år sedan fanns det vildsvin i varje fall så långt norrut som till Uppland. Vildsvinens senare historia har varit svår att följa eftersom det varit besvärligt att skilja ben av vilda svin från dem som av människan hållits som tamsvin. Det är helt klart att man hållit tamsvin både i Sverige och på kontinenten under mellersta stenåldern. Det är emellertid först under senare år som man fått metoder för att analysera det tidigaste svinmaterialet. Typiska vildsvin fanns på Gotland ungefär 2300 år f. Kr. Det är sannolikt att den ursprungliga vilda stammen till en början höll sig kvar vid sidan av den tama, allra längst på Öland, där Erik XIV jagade dem på 1500-talet och varifrån Carl IX nämner dem i sin dagbok år 1688. Sedan utrotades de där men återinfördes på befallning av Fredrik I år 1723 och förökade sig kraftigt. De öländska bönderna bad år 1752 att få bli kvitt dem. Detta bifölls men det dröjde ända till omkring 1770 innan utrotningen var slutförd.

När det gäller det svenska fastlandet är det förmodligen riktigtast att säga att vildsvinet aldrig utrotats. Det har efter hand gått upp i de tama svinjordarna.

Efter en lång tids frånvaro började vildsvin införas i hägn i Sverige och i början av 1940-talet lyckades några komma ut i frihet på grund av sabotage mot ett hägn i Borrestad i Skåne. De utrotades genom att bl.a. statligt avlönade jägare sattes in.

Nu finns vildsvin, i vissa fall med ej helt obetydliga tamsvinsanlag, i ganska många hägn. De hägn som uppförts har varit av varierande kvalitet och rymningar har förekommit, dels från hägn med bristfälliga stängsel, dels som följd av oskicklighet vid ut-

planteringen. Som regel torde de förrymda svinen ha återfångats eller skjutits. När så inte har skett, har svinen i några fall klarat omställningen till ett liv utanför hägnen.

Under våren 1979 genomförde naturvårdsverket under medverkan av länsjaktvårdsföreningarna en inventering av de frilevande vildsvinen. Undersökningen visade att sådana förekom i Stockholms, Södermanlands, Kronobergs, Kalmar, Skaraborgs och Värmlands län. Antalet djur uppskattades till mellan 50 och 75. Naturvårdsverket har därefter under medverkan av länsstyrelserna gjort en ny inventering. Den 1 februari 1980 uppskattades antalet frilevande svin till mellan 75 och 110. Utöver i ovan nämnda län förekom frilevande svin också i Gävleborgs och Västernorrlands län (se karta 1.1). Den i särklass största förekomsten av frilevande vildsvin - omkring 50 djur - har Tullgarn-Mörkö-området på gränsen mellan Stockholms och Södermanlands län. Avskjutningen för hela landet under 1979 anges till ca 20 svin.

Jakt- och viltvårdsberedningen har uppmärksammat de problem som hänger samman med förekomsten av frilevande vildsvin i Sverige och frågan har diskuterats vid överläggningar med företrädare för statens naturvårdsverk. Beredningen uppdrog i början av 1979 åt professor Erik Dahl, Uppsala, att i en rapport redovisa tillgängliga uppgifter om vildsvin (se kap. 2-3). Beredningen har också, efter samråd med viltekologiska institutionen vid Lantbruksuniversitetet, låtit genomföra en undersökning av vad som inträffar när vildsvin lever fritt i svensk miljö. Undersökningen som förlagts till Tullgarn-Mörkö-området har genomförts under hösten 1979 av fil.kand. Hans Kristiansson, Lunds universitet (se kap. 4).

För att få underlag för en bedömning av de konsekvenser en frilevande vildsvinsstam skulle kunna få har beredningen vidare haft överläggningar med företrädare för jordbruket, skogsbruket, trädgårdsnäringen, naturvårdsverket och andra berörda intressen. Vissa myndigheter och organisationer har ombetts redovisa sin inställning till en frilevande vildsvinsstam i Sverige (se kap. 5).

I en skrivelse till regeringen i oktober 1979 (se bilaga 2) meddelade beredningen att den med dåvarande kunskaper och erfarenhe-

Karta 1.1 Förekomst av frilevande vildsvin i februari 1980 enligt naturvårdsverkets inventering.

ter inte var beredd att ta slutlig ställning i frågan. Den rekommenderade, med syfte att bibehålla handlingsfriheten, att en relativt intensiv jakt borde ske under vintern för att hålla stammen nere. Om så inte skedde skulle vi sannolikt stå inför fullbordat faktum - en etablerad vildsvinsstam som inte utan stora svårigheter skulle kunna utrotas.

I ämnet har skrivelser också avgetts till regeringen den 25 oktober 1979 av naturvårdsverket och den 29 oktober 1979 av Lantbrukarnas riksförbund. Med anledning av de inkomna skrivelserna beslöt regeringen den 13 december 1979 följande.

"Jakt- och viltvårdsberedningen kommer, som nämnts, att avge ett betänkande om vildsvinen i landet våren 1980. Regeringen har därefter för avsikt att låta riksdagen ta slutgiltig ställning till frågan om ett eventuellt tillåtande av frilevande vildsvin i landet och övriga därmed sammanhängande spörsmål. Regeringen finner emellertid, i likhet med beredningen, att en intensifierad jakt på de frilevande vildsvinen bör ske snarast och ej anstå till dess beredningen avgett sitt betänkande. En strävan bör vara att de frilevande vildsvinen inte skall öka i antal. Detta kommer, i förhållande till stammens nuvarande storlek, att nödvändiggöra en betydande avskjutning under det kommande året.

Regeringen uppdrar åt statens naturvårdsverk att svara för genomförandet av nödvändiga åtgärder i syfte att förhindra en fortsatt ökning och spridning av de frilevande vildsvinen. De riktlinjer som angetts av jakt- och viltvårdsberedningen torde i huvudsak kunna tillämpas."

2 VILDSVINETS BIOLOGI

2.1 Utseende

Vildsvinet (Sus scrofa L.) är massivt byggt med korta och ganska smala ben. Huvudet är stort, halsen kort och föga rörlig. Djuret verkar framtungt med hög manke, kraftigt bogparti och lägre bakropp. Svansen är kort och nosen liksom hos tamsvinet platt med framåtriktade näsborrar.

Galtens hörntänder växer hela livet igenom och utvecklas till kraftiga, uppåtsvängda betar. I spetsen slipas underkäksbeten och överkäksbeten mot varandra, så att deras kanter blir skarpa. Underkäksbeten är längst och kan hos en mycket stor galt bli 25 cm lång. Ungefär två tredjedelar ligger dold inne i käken. Överkäksbeten är betydligt kortare men grövre.

Klövarna är jämförelsevis korta och breda. Lättklövarna är proportionsvis längre än hos våra övriga klövviltsarter och på mjukare underlag lämnar de tydliga avtryck även vid normal gång.

Hårlaget ter sig mycket olika vinter och sommar. Om vintern har svinen en tjock, vanligen mörkbrun bottenull, täckt av långa och delvis lockiga borst. De är särskilt väl utvecklade på bogarna och längs ryggen, där de bildar en längsgående kam, som den re-tade grisen kan resa upp. Borstens basala två tredjedelar är i allmänhet mörka, men den yttersta delen är mycket variabel i färgen och oftast ljusare, i många fall silvergrå. Denna variation i borstens yttersta del orsakar att vildsvinen ter sig olika i färgen, från närmast svarta till ljusgrå.

När våren kommer börjar både bottenull och borst att fällas. I mitten av juni är de flesta grisar nästan nakna med ett hårlager så kort att det kan liknas vid veckogammal skäggstubb. Det är spetsarna av de nya borsten, som bryter fram, och deras ljusare färg gör att sommargrisar ofta ter sig mycket gråare än vinterdjuren. Så småningom kommer också bottenullen fram så att grisen i oktober vanligen har den nya vinterdräkten färdig. Ett undantag från detta tidsschema finner man hos de suggor som för kultingar. De ligger tydligt efter de andra i rytmen både i vad avser fällandet av det gamla vinterhåret och anläggningen av det nya.

När kultingarna kommer till världen är de i allmänhet ljusare än de vuxna med tre gula längsstrimmor på vardera kroppssidan. Hos grisar födda tidigt på våren försvinner dessa strimmor redan på förhösten och ersätts av en mer enhetlig, vanligen rödbrun färg. Hos de senfödda håller de sig kvar längre.

Förekomsten av brokiga individer tolkas vanligen som ett tecken på inkorsning av brokiga äldre tamsvinsraser. Det finns belägg för att sådan korsning mellan vildsvin och brokiga ollonsvin eftersträvades i äldre tider, framför allt i Tyskland. Den har också varit vanlig på andra håll. Enligt uppgift är nedärvningen av vildfärg respektive brokighet beroende av ett enkelt anlag med dominans för vildfärgen. Detta innebär att anlag för brokighet länge kan finnas dolda i populationen och plötsligt komma fram vid parning mellan föräldrar, som båda bär på sådana anlag, varvid teoretiskt sett var fjärde kulting bör bli brokig.

2.2 Utbredning

Vildsvinet (*Sus scrofa* L.) är utbredd från Atlantkusten i Europa och Nordafrika till Indien, Sundaöarna, Kina, Japan och östligaste Sibirien.

I Afrika förekommer vildsvinet i Marocko, Algeriet och Tunisien samt i Nildalen ända ner mot det ekvatoriala området. I Afrika söder om Sahara ersätts det av ett flertal andra svin. Vildsvin av den art som förekommer i Sverige finns vidare i hela Mellanöstern utom i de torrare delarna av arabiska halvön, vidare i

Iran, främre och bortre Indien och i större delen av den ostindiska övärlden. Nordgränsen för dess ursprungliga utbredning i Europa tycks ha gått från Sydnorge och över norra Mälardalen till Östersjön samt från Ladoga mot sydost ungefär till Moskva och sedan mot öster. I Ostsibirien går nordgränsen vid 50 - 55⁰N och når Stilla Oceanen vid Amurflodens mynning eller strax norr därom. Det finns en utbredningslucka i de mest ogästvänliga centralasiatiska öknarna, men däremot förekommer svinet även på höga höjder i de centralasiatiska bergskedjorna.

I historisk tid har människan tryckt vildsvinets nordgräns mot söder. Vildsvinet har försvunnit från Brittiska öarna, Skandinavien och Danmark utom sydligaste Jylland. Fram till 1930-talet hade det också försvunnit från största delen av Balticum och pressats mycket långt söderut i europeiska Sovjetunionen och delar av Västasien. Numera har det återerövrat en stor del av detta östeuropeiska utbredningsområde och tycks alltjämt befinna sig i spridning norrut.

I motsats till så många andra av Gamla Världens däggdjur lyckades vildsvinet aldrig via Berings Sund ta sig över till Nordamerika, där det dock i sen tid inplanterats på en del ställen.

2.3 Underarter

Inom det mycket vida utbredningsområdet har Sus scrofa av olika författare uppdelats i underarter, vilka baserats på storleken, vissa drag i kraniets och den bakersta kindtandens byggnad samt i vissa fall färgteckningen. Allt som allt har drygt ett 30-tal underarter namngivits. Åtskilliga av dessa är emellertid oklart definierade och vissa av dem kan anses vara lokala ekotyper snarare än underarter i systematisk bemärkelse.

Av de väldefinierade underarterna är det framför allt två som är av direkt intresse ur svensk synpunkt.

Sus scrofa scrofa L., nominatrasen, finns eller fanns i Skandinavien, Väst- och Mellaneuropa, Balticum, norra Polen och de nordliga delarna av det europeisk-sovjetiska utbredningsområdet. Po-

pulationerna i norra Polen, Balticum och Sovjetunionen har dock av en del författare ansetts representera en särskild underart, Sus scrofa falzfeini Matschie.

Sus scrofa attila Thomas gränsar mot nominatrasen i södra Polen och finns från Vitryssland, Ungern, Rumänien och Balkan till Kaspiiska havet, norra Iran och Mindre Asien. Även inom dessa områden har vissa försök till ytterligare uppdelning gjorts.

På Iberiska Halvön, i Medelhavsområdet och i Mellersta Östern finns ytterligare underarter.

2.4 Allmänt om vanor och uppträdande

Vildsvinen är i kulturlandskapet övervägande nattliga, vilket liksom t.ex. i fråga om kronviltet torde vara ett svar på mänsklig förföljelse. Där svinen är ostörda är de gärna i rörelse även i dagsljus. De är mycket rörliga och kan under sitt födosök eller då de blir störda, t.ex. genom jakt, tillryggalägga betydande sträckor. Det sistnämnda gäller särskilt de gamla galtarna, som under sådana förhållanden kan gå miltals innan de stannar. Längre förflyttningar gör svinen vanligen gående eller i lätt trav. Om man bortser från suggor med späda kulingar är svinen i stort sett mindre ortstrogna än vårt övriga klövvilt och kan dygn efter dygn välja nya daglegor. Å andra sidan kan de också vara mycket stationära, t.ex. i större sumpmarker där de har skydd och gott om föda.

Svinen ser ganska dåligt, men däremot är hörseln och luktsinnet skarpa. De är läraktiga och har stor förmåga att anpassa sig till nya situationer. Sinsemellan använder de ljudsignaler. Om svinet märker en fara ger det till ett skarpt läte, ett mellanting mellan en grymtning och ett skällande, som hörs väl och omedelbart uppmärksammas av andra svin. Uppretade svin blåser högljutt och i trängda lägen eller vid smärta skriker de som tamgrisar. De är stridbara och försvarar sig bra mot t.ex. hundar, som kan bli illa skadade eller dödade.

En anfallande galt hugger nedifrån och uppåt med sina skarpkantade betar och kan därigenom tillfoga mycket svåra sår. Suggorna biter och tuggar. Spontana anfall mot människor är mycket ovanliga.

Under födosöket tillbringar svinen mycken tid med att böka och nosen är därvid ett effektivt redskap som lätt bryter upp en hård grässvål och kan rå på även frusen mark om den inte är för djupt tjälad. Hur tysta svinen än är i vanliga fall kan födosöket ibland bli ganska hörbart, dels därigenom att de bökar och bryter, dels därför att de gärna både smaskar och grymtar om de hittar goda ting.

Vildsvinen är mycket tåliga mot variationer i klimatet och uthärdar väl både hetta och sträng köld. Däremot har de svårt att klara djup snö som hindrar både deras förflyttningar och födosök. De anses inte i stånd att varaktigt kolonisera områden där man normalt har snödjup om en halv meter. I områden där de är väl etablerade kan enstaka svåra snövintrar starkt nedsätta deras numerär, något som dock snabbt kompenseras av deras höga reproduktionstal.

2.5 Sociala mönster och årsrytm

Vildsvinen är sociala och uppträder oftast i grupp. Ett undantag utgör de gamla galtarna, som under större delen av året lever som enstöringar, ytterst vaksamma, ytterst försiktiga och föga stationära. Det är bara under brunsttiden, som de söker sig till sina artfränder.

Parningstiden infaller under senhösten och förvintern, i stort sett från november till januari, beroende på att olika suggor brunstar vid olika tider. Under denna tid samlar sig gärna svinen i stora skaror, till vilka också de gamla galtarna ansluter sig. Galtarna emellan kommer det till ordentliga bataljer där de försöker springa omkull varandra eller står mitt emot varandra och ger hugg med betarna. Man kunde förvänta sig att detta skulle leda till allvarliga skador, men när parningstiden närmar sig utvecklas hos galtarna i underhuden över bogar och bröstorg ett

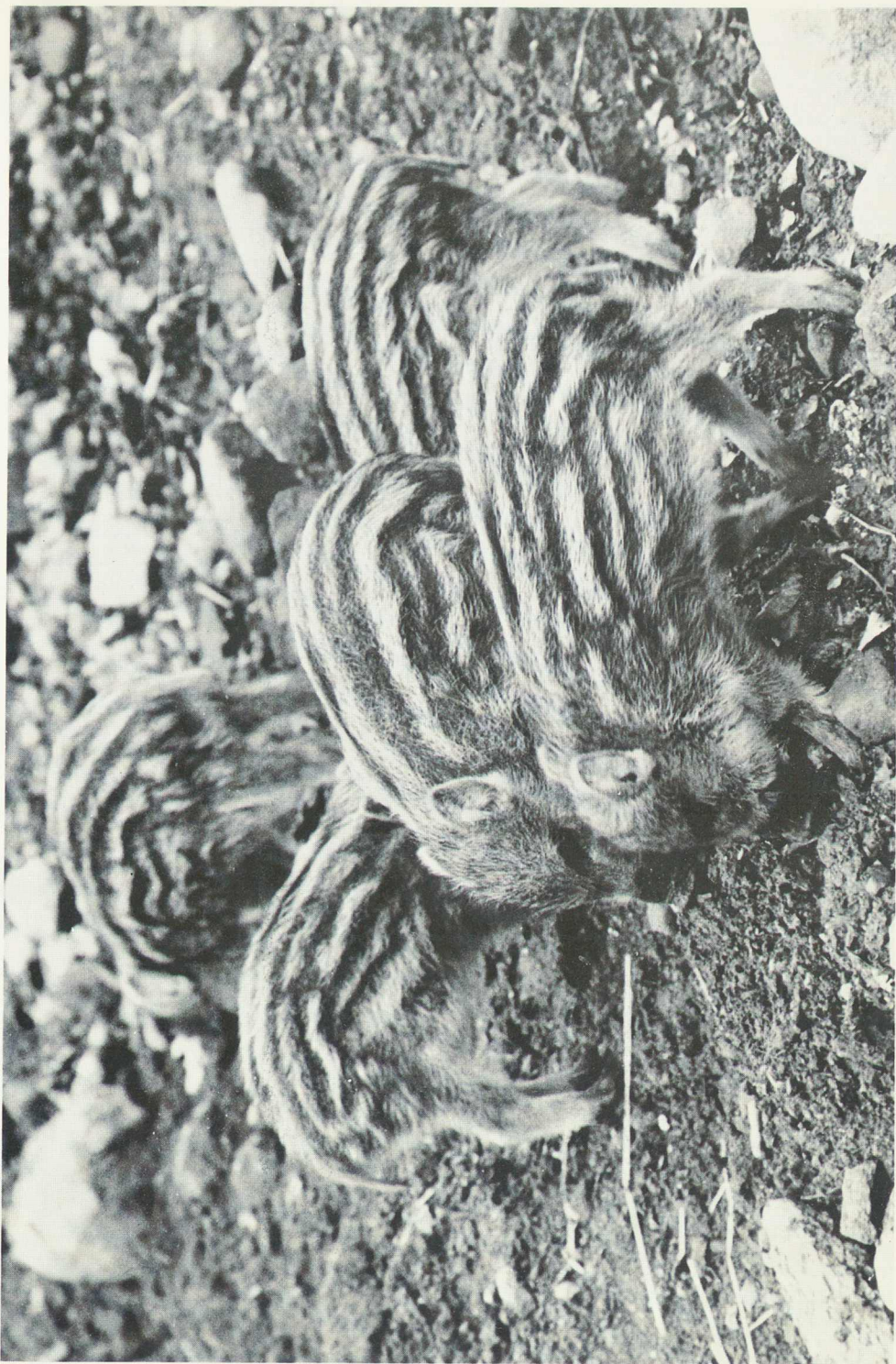
tjockt broskartat lager, som på tyskt jägarspråk brukar kallas sköld. Som sådan fungerar den också, men det hindrar inte att galtar under parningstiden ofta lämnar ordentliga blodspår efter sig och undersöker man skinnet av en gammal galt finner man att det är översållat av ärr och skråmor. Besegrade galtar lämnar inte brunstplatsen utan håller sig, liksom bortslagna kronhjortar, i dennas periferi och försöker komma till parning när tillfälle bjuds.

Under parningstiden förlorar de annars så skygga svinen mycket av sin vaksamhet och de intensivare skedena av parningsaktiviteterna hörs ofta på långt håll. De utspelas emellertid i regel inne i skyddande tätningar. Efter parningstidens slut löser de stora grupperna åter upp sig.

Suggorna går dräktiga i fyra månader och det innebär att nyfödda kulingar kan påträffas från februari till juni. Huvuddelen av kullarna kommer emellertid från mars till maj. Under excepti- onellt goda näringsbetingelser kan suggor brunsta och bli betäckta vid onormala tidpunkter så att enstaka kullar kan födas även under hösten. Sådana senfödda kulingar har emellertid ganska små utsikter att klara en vinter. På det hela taget visar svinen i fråga om brunsten lika väl som i många andra hänseenden betydligt större flexibilitet än våra andra klövviltsarter.

När suggan skall grisa kör hon bort fjolårsungarna, som följt henne över vintern, och bygger på någon väl skyddad plats en om- bonad bale, eventuellt övertäckt av ris och grenar. Där föder hon och där stannar ungarna under den första veckan. Därefter får de följa med ut på allt längre vandringar under vilka de be- vakas av modern. Vid minsta tecken till fara ger hon kulingarna ljudsignaler som får dem att trycka eller att följa henne från platsen. Potentiella angripare anfalls oförfärat.

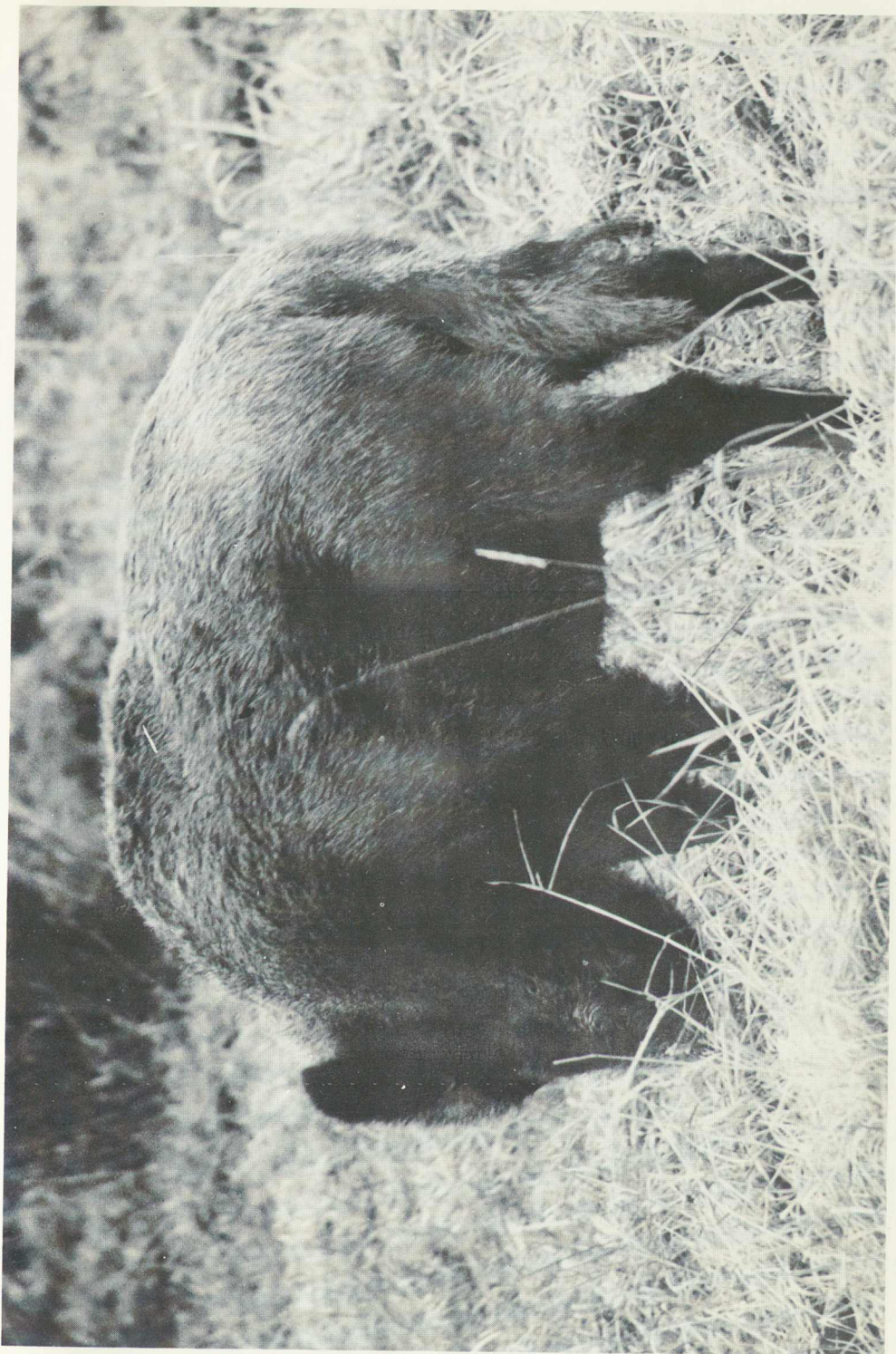
I hemmatätningen är suggan ofördragsam mot andra svin. Ett undan- tag utgör andra förande suggor med vilka hon gärna slår sig sam- man till gemensamt skydd för avkomman. Så länge ungarna är små är de så beroende av modersmjölken att de snart svälter ihjäl om modern omkommer. Lever de i en grupp tillsammans med andra föran-

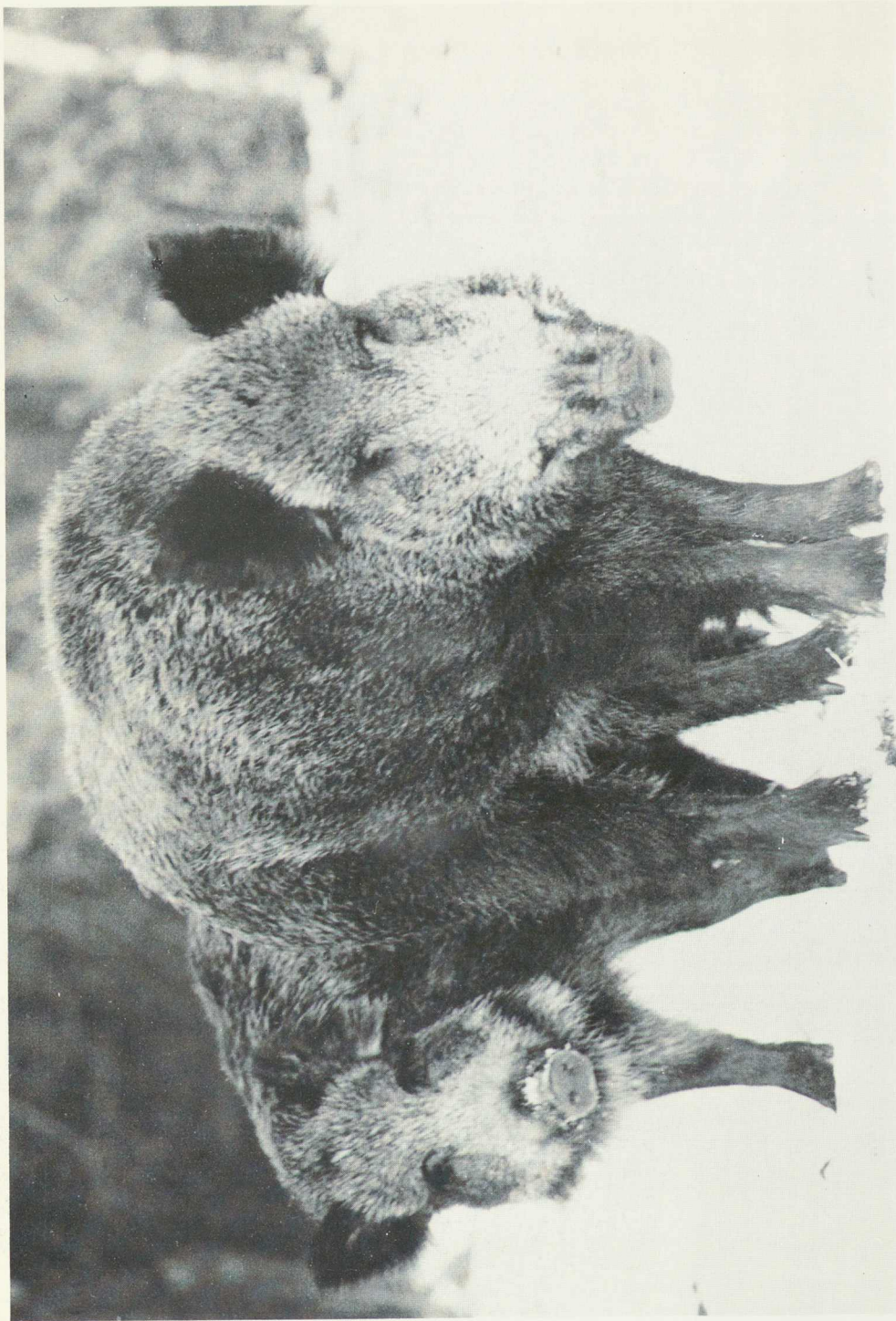
Kullingar. De gula strecken på sidorna finns kvar åtskilliga veckor
Foto: Arne Schmitz

Gall. Bakom skymtar suggan
Foto: Arne Schmitz

Vildsvinets karaktäristiska hållning och ryggkontur
Foto: Arne Schmitz

Galt och sugga (t.s.) sedda framifrån
Foto: Arne Schmitz

de suggor får de stanna i denna men de tillåts inte att dia någon annan sugga. Andra grupper tar inte emot dem.

De ungdjur som avvisats då modern skall föda en ny kull håller gärna samman i en grupp och kan också slå sig samman med andra sådana grupper. Fram på hösten kan de också ibland vinna anslutning till familjegrupper av suggor och halv vuxna kultingar och mot brunsttiden finner man som ovan framhållits stora flockar av svin i alla åldrar.

I det sociala mönstret finns utpräglade rangordningar. Mest dominerande är gamla galtar. Äldre suggor dominerar vanligen över yngre och dessa i sin tur över självständiga ungdjur.

Det har visat sig att svinens sociala mönster kräver en viss populationstäthet. I skadeförebyggande syfte har förordats mycket låga populationstätheter, ner till 2 djur per 1000 har. Så låga tätheter omöjliggör emellertid de kontakter som är nödvändiga för det sociala systemets vidmakthållande och för en normal reproduktion (18).

2.6 Reproduktion

Kullstorleken begränsas av antalet funktionsdugliga spenar hos suggan. Hon har visserligen 10 spenar, men de två främsta anses inte kunna producera tillräckligt med mjölk för att föda upp en unge. Detta begränsar alltså den maximala kullstorleken till åtta ungar. Om antalet ungar blir mindre än åtta torkar de icke använda spenarnas mjölkkörtlar snart ihop så att suggans möjliga mjölkproduktion kan koncentreras på de återstående. Genast efter födseln tillkämpar sig var och en i kullen en egen spene som den i fortsättningen håller sig till och försvarar mot syskonen.

Kullstorleken är beroende av suggans ålder och av de lokala och årliga omvärldsbetingelserna. Den har av naturliga skäl tilldragit sig mycket intresse och studerats i olika undersökningar.

I vildsvinspopulationer kring Neckardalen i Baden-Württemberg i Västtyskland fann man (22) att inga suggor blev betäckta under

första levnadshösten, alltså som ungefär halvt-åriga. Suggor betäckta andra hösten, alltså som $1\frac{1}{2}$ -åringar, förde 3-5 kultingar, vanligen senare födda än de äldre suggornas, $2\frac{1}{2}$ -åringarna hade 4-6 kultingar och de äldre suggorna 5-8. En omfattande undersökning från Östtyskland (2) visar något avvikande siffror. Resultaten redovisas i tabell 2.1. Som synes har man här försökt ta hänsyn både till omvärldsbetingelserna och till suggornas ålder och redovisar både det antal foster som funnits i livmodern hos suggor av respektive åldersklasser och det genomsnittliga antalet ungar per kull i respektive åldersklass under olika yttre förhållanden.

Tabell 2.1 Reproduktion hos vildsvin i Östtyskland

Omvärlds- betingelser	Halvtåriga suggor			Ett-och-etthalvt- åriga suggor			Äldre suggor		
	Foster	Födande %	Födelse- antal	Foster	Födande %	Födelse- antal	Foster	Födande %	Födelse- antal
Ogynnsamma	3.6	30	1.0	4.5	80	3.2	6.3	90	5.1
Normala	4.1	35	1.3	5.8	80	4.2	6.5	90	5.3
Mycket gynnsamma	4.6	40	1.7	6.5	90	5.3	6.8	90	5.5

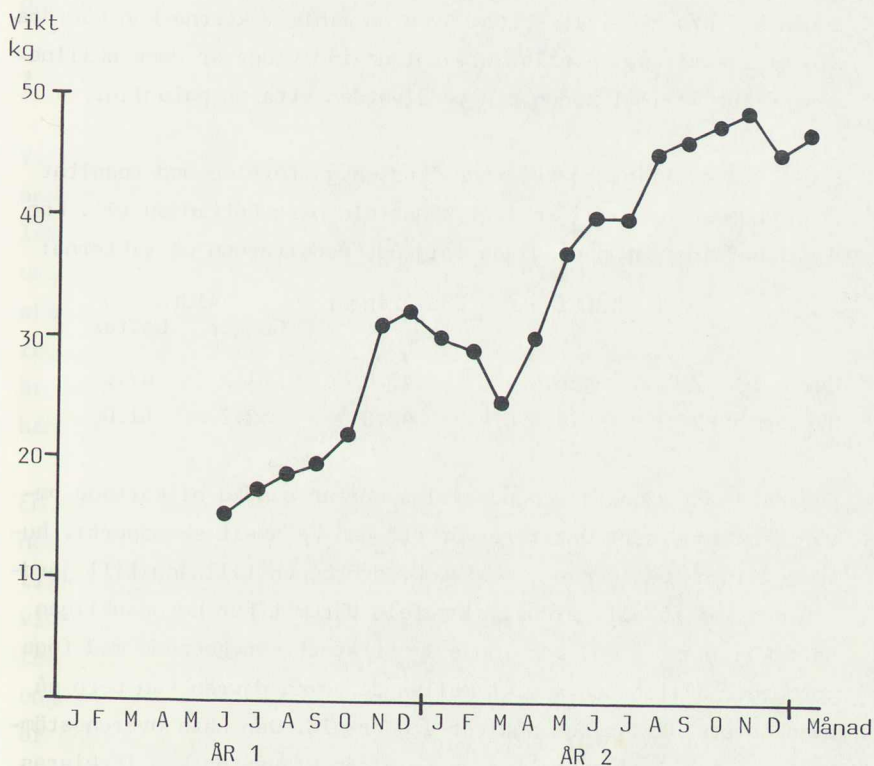
Den höga procent av suggor som här konstateras ha blivit betäckta redan under första levnadshösten kontrasterar på ett påfallande sätt mot de västtyska resultaten. Det normala torde dock vara att könsmodnaden uppnås först andra levnadshösten.

Möjligheten att vuxna suggor under extremt gynnsamma betingelser skulle kunna producera två kullar samma år har diskuterats. Det är uppenbart att fallet, om det alls förekommer, är så ovanligt att det inte har någon praktisk populationsdynamisk betydelse.

2.7 Tillväxt och kroppsvikt

Ur köttproduktionssynpunkt är det intressant att se hur ungarna i en fritt levande vildsvinsstam tillväxer. I Oderwald i norra Västtyskland har man följt tillväxten hos kultingar och fjol-åringar (9). Materialinsamlingen har (se figur 2.2) påbörjats i juni, då kultingarna i genomsnitt är ungefär 2 månader gamla.

Anmärkningsvärd är den stora tillväxten under den första hösten och den kraftiga viktminskningen under den följande eftervintern. Under det andra året kommer den största procentuella viktökningen på våren, då ungsvinen tydligen har förmågan att snabbt kompensera den gångna svårare periodens förluster. Däremot är viktförändringarna under den påföljande hösten och vintern påfallande måttliga och variationerna torde delvis ligga inom felgränserna. Det bör observeras att alla viktsangivelser här och i det följande hänförs till passad vikt, alltså djuret utan inälvor men med huvud, hud och klövar. Denna vikt anses för klövdjur ge ett mera rättvisande resultat än totalvikten som starkt kan påverkas av magens fyllnadsgrad.

Figur 2.2 Vildsvinens tillväxt de två första levnadsåren i Oderwald, Västtyskland Omritad efter Hasselbach (9)

Det är av intresse att studera resultaten även i fråga om äldre åldersklasser jämförda med yngre i samma område:

	Antal	Max-vikt kg	Min-vikt kg	Medeltal
Vuxna galtar	92	125.0	40.0	69.6
" suggor	40	82.5	40.0	61.5
Fjölårgaltar	114	67.0	20.0	43.1
" suggor	99	59.0	20.5	42.9
Kultingar	275	42.5	7.5	26.8

Vad som särskilt frapperar när man ser siffror som dessa är den enorma inomklassvariationen som skulle vara otänkbar hos någon annan av våra klövviltsarter. Även om minimivikterna kan hänföra sig till efterblivna eller utmärklade individer är dock skillnaden mellan maximalvärden och medelvärden ytterst påtaglig.

Slutligen skall här också redovisas en jämförelse med resultat från undersökningar i reviret Winnefeld nära Göttingen (9). För de olika åldersgrupperna ges följande medelvärden på vikterna:

	Kultingar	Fjölåringar	Äldre Suggor	Galtar
Oderwald	26.8	43.0	61.5	69.6
Winnefeld	24.6	42.8	52.2	61.0

Oderwald och Winnefeld bjuder sina grisar ganska olikartade omvärldsbetingelser. Det förra är ett ganska smalt skogsparti, huvudsakligen med lövskog, mest bok, och öppen tillgång till jordbruksmarker på alla sidor. Winnefeld däremot har huvudsakligen barrskog, mest gran, och ingår i ett stort skogsområde med föga jordbruk. Skillnaden i vikt mellan de vuxna djuren kan bero på gynnsammare näringsbetingelser i Oderwald. Den nära överensstämmelsen i vikt mellan de två yngre åldersklasserna kan förklaras som ett resultat av skillnad i avskjutningspraxis. I Oderwald-området, där jordbruksskadorna är påtagliga, sker en stor del av avskjutningen av kultingar och fjölårsungar under sommaren. I Winnefeld där man inte på samma sätt har behövt ta hänsyn till sådana skador har avskjutningen i stället skett under höst- och vinterjakterna.

Vad beträffar maximivikterna för vildsvin finns det betydande geografiska skillnader och i stora drag kan man säga att svinen blir större ju längre österut man kommer. I Västtyskland går suggorna knappast upp till 100 kg och en galt om 125 kg måste anses som stor. Beträffande Östeuropa och Asien finns talrika uppgifter som tyder på att vildsvinen där blir betydligt större än i dagens Västeuropa. Från Lettland finns uppgifter på över 200 kg för gamla galtar. För Vitryssland anges maximalvikter om 250 kg och genomsnittsvikter för vuxna galtar om 150 kg. I östra Sibirien blir vildsvinen ännu större och för de största galtarna av rasen Sus scrofa ussuriensis Heude från Ussuri- och Amurområdena finns säkra uppgifter om vikter på 320 kg, vilket inte är dåligt ens för en älgdjur.

2.8 Näringsekologi

Vildsvinet är allätare och i fråga om födan liksom i så många andra hänseenden flexibelt och opportunistiskt. Detta återspeglas på olika sätt i näringsekologin. Den stora tillväxten hos ungdjuren sker under sommaren, medan vintern innebär ett stillestånd eller rentav en nedgång i vikt. Detta är inte enbart ett resultat av lägre näringsutbud under vintern. Svinens näringsök är under sommaren mycket intensivare än under vintern då svinen kan klara sig under längre tid med nedsatt näringstillförsel (18).

En omfattande sovjetisk undersökning har gjorts av vildsvinets näringsval i Bialowiez (Bialowesa), ett urskogsområde på gränsen till Polen (10). Det rör sig här om ett område med ganska stränga vintrar och ej obetydlig snötillgång. Många av de viktigaste växterna och djuren är gemensamma med södra Skandinavien. Det ligger ungefär på samma geografiska breddgrad som Berlin, men klimatet är betydligt mera kontinentalt. Bok och hassel är vanliga men barrskogen dominerar. Området är sålunda totalt sett ganska väl lämpat för jämförelser med Skandinavien.

Sammanlagt tar svinen i Bialowiez betydligt mer av sin föda från jord och förna än från markytan och ovanför den. Särskilt dominerar underjordiska växtdelar som utgör mer än 50% av det totala födouttaget. De äts i särskilt stor utsträckning under vinter-

halvåret och på sensommaren. Som viktiga nämns bland många andra rötter av sippor, geum-arter, ramsarter och kabbeleka. Under vegetationsperioden äter svinen i Bialowiez också stora mängder gröna växter. Särskilt nämns halvgräs, tistlar, nässlor, balsamin och humlesuga. Kommer de åt frukt äter de den gärna och de ganska fåtaliga år då det finns rik tillgång på ollon av ek och bok och på hasselnötter söks dessa begärligt även under snön på vintern. Blir tjälen så svår att svinen inte kan böka klarar de sig vintertid på bärris, ljung, fräken och vissnade gräs och örter. De söker sig gärna till vattendrag och våtmarker för att äta stänglar och rötter av vass, säv och andra vattenväxter. De har förmågan att hålla sådan föda tillgänglig även vid ganska sträng kyla.

Året igenom tar svinen gärna animalisk föda, som givetvis är mest tillgänglig under vår, sommar och höst. Huvuddelen av denna utgörs av dagmask och insektlarver, som de bökar upp ur jord och förna. Vuxna insekter, mollusker och smågnagare tas också regelbundet. Grodor, reptiler, ägg och ungar av markhäckande fåglar och ungar av däggdjur tar svinen när de kan. De går gärna på alla slag av as, dock endast vid svår nöd på fallvilt av den egna arten.

Andra undersökningar från Sovjetunionen (10) understryker ytterligare vildsvinets flexibilitet vad avser födan. Arten finns från havsytans nivå och upp till 4000 m höjd i de centralasiatiska bergen. Den påträffas på alpina hedar, i skogar, öknar och sumpmarker och utnyttjar goda näringskällor när och där de bjuds.

Erfarenheter från Tyskland (21) och från Österrike (15) ger en bild av svinens näringsval, som med lokala variationer nära anknyter till resultaten från Bialowiez. I det mellaneuropeiska området betonas de öppna lövskogarnas betydelse, inte bara på grund av näringstopparna i samband med den oregelbundet uppträdande frukt-sättningen utan kanske framför allt på grund av utbudet på gräs och örter och deras rötter.

2.9 Parasiter och sjukdomar

I likhet med alla andra djur har vildsvinet ett icke obetydligt antal inre och yttre parasiter. Det har emellertid i stort sett en god sjukdomsresistens om man bortser från vissa sällsynta men svåra smittosamma sjukdomar (epizootier). Fallvilt av vildsvin påträffas i ganska liten utsträckning.

Bland de förekommande parasitmaskarna är den allvarligaste en rundmask (nematod) av släktet Metastrongylus, som angriper lungorna och i svårare fall dödar sin värd. Mellanvärdar för denna parasit är dagmaskar som ju gärna äts av svinen.

Trikiner kan förekomma hos vildsvin liksom hos tamsvin. De vållar inte bäraren allvarliga men, men är som bekant farliga för människan. Den obligatoriska köttbesiktningen i Mellaneuropa avslöjar emellertid mycket få fall av trikiner hos vildsvin. Vildsvinskött bör dock alltid vid tillagningen utsättas för så långvarig påverkan av hög temperatur att eventuella trikiner dödas.

Av ektoparasiter förekommer inom olika delar av utbredningsområdet olika fästingar. I täta populationer uppträder stundom skabb, framkallad av ett kvalster. Svinen har också en egen äkta lus, Pediculus suis.

Svin är, om än i betydligt lägre grad än boskap, mottagliga för mul- och klövsjuka.

Bland dödsorsaker, som i något större utsträckning påvisats hos fallvilt av vildsvin, märks även lunginflammationer.

Bland infektionssjukdomar hos vildsvin är den utan jämförelse allvarligaste svinpesten, en från början amerikansk virussjukdom, mycket fruktad av tamsvinsuppfödare. Vid studier av en svinpest-epizooti i Eifelområdet i Västtyskland 1963 och 1964 (23) visade det sig att svinens populationstäthet i hög grad var avgörande för dödlighetens nivå. I ett område med en mycket hög täthet motsvarande 200 svin per 1000 hektar dog 90% av djuren, men i ett stort område med 50 svin per 1000 hektar var dödligheten 50%. I

revir med låg vilttäthet dog endast enstaka svin. De vilda svinen har i detta fall sannolikt smittats genom slakteriavfall från smittade tamsvin. Den motsatta smittovägen, från vilda svin till tama, nämns ej i studien.

På beredningens uppdrag har statsepizootolog Göran Hugoson närmare redogjort för klassisk och afrikansk svinpest samt vildsvinens betydelse för spridning av dessa båda sjukdomar.

Klassisk svinpest är en akut, höggradigt smittsam sjukdom hos svin som karaktäriseras av kraftiga angrepp på mag-tarmkanalen, blödningar i huden och inre organ samt oftast angrepp i centrala nervsystemet. Sjukdomen angriper svin i alla åldrar med mycket hög insjuknande- och dödlighetsfrekvens. Inkubationstiden är mellan tre och sju dagar och svinen dör i regel inom tio dagar räknat från de första tecknen på sjukdom.

Sjukdomen orsakas av ett virus som under naturliga förhållanden anses vara sjukdomsframkallande endast för svin och vildsvin. Resultatet av experimentella studier tyder på att mottagligheten för svinpest är likartad hos tamsvin och vilda svin. Svinpestvirus är mycket stabilt utanför kroppen och överlever i mer än tre dagar vid 50° temperatur, i mer än sju dagar vid 37° och vid frystemperatur i årtal. Virus är relativt okänsligt för naturligt förekommande Ph-förändringar och saltning, exempelvis av charkuterivaror.

Svinpest sprids framför allt genom direkt eller indirekt kontakt mellan sjuka och friska djur med smittat sekret. Utöver livdjurskontakter kan särskilt framhållas smittöverföring med skodon, utensilier, matavfall och fåglar.

Charkuterivaror har ofta visar sig vara orsak till sjukdomsutbrott i tidigare fria länder och områden. I de trakter där sjukdomsutbrott är vanliga är kontaktvägarna mellan nysmittade och tidigare drabbade besättningar ofta mycket svåra att klarlägga.

Beträffande vildsvinens roll för smittöverföring och sjukdomsbekämpande är förhållandevis lite rapporterat i den vetenskapliga

litteraturen. Vid sammanträde med den europeiska kommissionen inom den Internationella byrån för bekämpande av smittsamma husdjursjukdomar (OIE) 1971 omtalades från några håll att vildsvinen har betydelse som smittreservoar för klassisk svinpest. I de allmänna resolutioner som antagits av OIE rörande bekämpande av svinpest omtalades emellertid ej åtgärder mot vildsvinsstammen utan de rekommenderade bekämpningsåtgärderna koncentreras till tamsvin och djurprodukter.

Endast en rapport i den vetenskapliga litteraturen synes på senare tid ha behandlat vildsvinens roll för spridning av svinpest. Det rörde sig då om studier av smittvägarna till fyra besättningar som smittats med svinpest i Sovjetunionen. Man rapporterar över vidtagna utredningar som entydigt leder mot vildsvinen som smittkälla. Sjukdomen uppges ha påvisats vid obduktion av en vildsvinsgalt och sjukdomsfall och dödlighet bland vildsvinen påstås tidigare ha förekommit. Man spekulerar om smittvägarna och nämner slaktavfall från vildsvin samt vete- och ärthalm som använts som ströbädd åt grisar från infekterade halmhässjor. Vildsvin skulle tidigare ha iakttagits där. Till de utländska erfarenheterna av vildsvin som komplicerande faktor i svinpestbekämpande måste även de polska räknas. Vid några tillfällen har vildsvinsbeståndet i Polen åberopats som en försvårande omständighet i bekämpningskampanjerna. Vid en nyligen gjord förfrågan hos polsk sakkunskap har emellertid meddelats att vildsvinsbeståndet nu ej bedöms vara ett väsentligt hinder i sjukdomsbekämpandet.

Klassisk svinpest förekommer i många länder och världsdelar. Sjukdomen räknas till de tjugotal djursjukdomar som av OIE placerats i den högsta riskgruppen dvs. på den s.k. A-listan. I Sverige har klassisk svinpest upptagits i Kungl. Majt:s epizootikungörelse (SFS 1970:401), dvs. bland de sjukdomar för vilka epizootilagen (1935:105) skall äga giltighet vid sjukdomsutbrott. Utöver avlivningsförfarande i smittade besättningar kan i vissa situationer vaccination komma att tillämpas. Sverige har hemsökts av svinpest vid ett flertal tillfällen under 1900-talet, senast i form av en epizooti 1943-44, då utbrott förekom inom 13 län. De två väsentligaste smittriskerna för introduktion av svinpestsmitta till tidigare fria länder, livdjurshandel och animaliska

livsmedel, beaktas i möjligaste mån idag vid tillståndsgivningen för införsel. Två andra smittvägar, matavfall från transportmedel, såsom fritidsbåtar, samt passiv smittspridning med smittade utensilier ter sig mera svårkontrollerbara men de är samtidigt av lägre riskdignitet.

Afrikansk svinpest är en akut, nästan undantagslöst dödligt förlöpande sjukdom hos tamsvin. Sjukdomen angriper även vilda svin i Afrika och experimentellt har visats att afrikansk svinpest kan överföras till europeiskt vildsvin, som därvid i regel utvecklar en dödligt förlöpande sjukdom. Det har också rapporterats att vildsvin kan få sjukdomen genom kontakt med sjuka svin. Sjukdomen har under naturliga förhållanden en inkubationstid på fem till nio dagar varefter ett svårartat sjukdomstillstånd bryter ut som vanligen leder till döden inom sju dagar. Den kliniska bilden och sjukdomsintensiteten överensstämmer helt med den klassiska svinpestens och sjukdomarna kan endast särskiljas genom en mycket kvalificerad laboratoriediagnostik. Också afrikansk svinpest orsakas av ett virus, som emellertid ej är besläktat med det virus som framkallar klassisk svinpest. Viruset är mycket stabilt utanför en djurkropp - det inaktiveras vid 55⁰ temperatur först efter en halvtimme och det kan förbli aktivt i årtal i intorkat tillstånd vid rumstemperatur eller vid minusgrader.

Alla de spridningsvägar som förekommer vid klassisk svinpest har också aktualitet för den afrikanska svinpesten. Härtill kommer att den afrikanska typen kan överföras av fästingar (*Ornithodoros moubata*). Sjukdomens spridningsmönster i den vilda faunan har närmast redovisats under afrikanska förhållanden. Härvid anges vårtsvin och fästingar som betydelsefulla faktorer i smittspridningen. Från flera andra håll i Afrika har meddelats att risken för överföring av afrikansk svinpest från vilda svin till tamsvin kan reduceras påtagligt om ordentliga stängselanordningar omöjliggör direktkontakt mellan de vilda och tama svinen.

Afrikansk svinpest tillhör de absolut mest fruktade sjukdomarna hos svin. Utbrott av sjukdomen på Malta ledde för något år sedan till att man slaktade ut hela svinbeståndet. Afrikansk svinpest förekommer också sedan drygt något år i Brasilien där den spritt

sig lavinartat och under mycket svårkontrollerbara former. Den förekommer sedan något decennium i Portugal och Spanien, där den förorsakat mycket stora förluster. Detta har även lett till begäran om internationellt stöd för genomförande av bekämpningsprogram. Afrikansk svinpest förekommer på OIE:s A-lista och i den svenska epizootikungörelsen. Inget användbart vaccin har utvecklats mot afrikansk svinpest och sjukdomsbekämpanden i bl.a. Europa har hittills baserats på utslaktningsprinciper.

Sjukdomsutbrott av afrikansk svinpest har aldrig förekommit i Sverige. Beträffande riskerna för införande av sjukdomen hit gäller i princip samma riskmoment som framhållits beträffande klassisk svinpest.

Sammanfattningsvis kan framhållas att viss risk för införande av klassisk och afrikansk svinpest till Sverige finns konstant, samt att vildsvinens betydelse som komplicerande faktor i sjukdomsbekämpanden för dessa båda sjukdomar är oklar.

3 VILDSVINEN OCH MÄNNISKAN

3.1 Vildsvinen i trafiken

I Västtyskland med sin sedan länge täta och hårda trafik är viltolyckor vanliga. I en studie av viltolyckorna i Nordrhein-Westfalen för året 1967/68 (26) redovisas att 105 vildsvin dog i trafiken inom hela delstaten. Motsvarande siffra för rådjur var 9513. Den totala rådjursstammen är mycket större än vildsvinsstammen, men om man vågar anta att avskjutningssiffrorna är åtminstone någorlunda proportionella mot populationernas totala numerär, skulle detta antyda att svinen klarar sig 4-5 gånger bättre än rådjuren i trafiken. Detta är inte förvånansvärt med tanke på deras allmänna försiktighet och läraktighet. Det faktum att ett par vildsvin av de fåtaliga som funnits fria i Sverige dödats i trafiken är i detta sammanhang av mindre intresse eftersom det här rör sig om djur, som kommit ut ur hägn och inte på ett naturligt sätt anpassats till olika omvärldsfaktorer. Av vildsvinsolyckorna i Nordrhein-Westfalen ledde 5, alltså 4.6%, till personskador. Inget dödsfall förekom.

3.2 Vildsvinen och skogsbruket

Det råder stor enighet om att närvaron av vildsvin ur skogsbrukets synpunkt är att betrakta som en tillgång. Skador på skog, t.ex. i Västtyskland, är emellertid inte ovanliga (27). De flesta skadorna har dock angivits vara av ringa omfattning och har i flertalet fall uppträtt vid populationstätheter om 15-30 svin per 1000 hektar i vårvinterstam. Studerar man skadeangivelserna närmare finner man att de nästan helt riktat sig mot kulturer av ädla lövträd, främst ek och bok. Skadorna har bestått däri att unga plantor eller deras rötter förtärts av svinen, eller att de

bökats upp av dem i samband med deras allmänna näringssök. I enstaka fall har även grankulturer lidit viss skada genom bökandet. Enligt ungerska erfarenheter är svinen mycket förtjusta i svamp, vilket sägs ha lett till förstörelse av svampmycelier inom stora områden.

Det bestående intrycket från den mycket omfattande litteraturen är emellertid att vildsvinen totalt sett är en positiv faktor i skogsbruket. De positiva effekterna framkallas av markberedning genom bökning och genom skadedjursbegränsning. Markberedningen gynnar självföryngring av både löv- och barrträd därigenom att marktäckande förna och mossor bryts upp. Även hela kretsloppet i marken påskyndas genom att förna, mossor, lav, råhumus och mineraljord effektivt blandas. Från polskt håll framhålls fördelarna av att största möjliga del av den produktiva ytan blir genombökad.

Skadedjursbegränsningen har generellt positiva effekter, vilka tenderar att bli särskilt märkbara i områden med stora monokulturer och därför är av särskilt intresse för den moderna barrskogsproduktionen. Ett ökande utbud av en uppskattad näring leder ganska automatiskt till ökande exploatering. Växer en insektspopulation så att de närmar sig gränsen för ett härjningsutbrott kan vildsvinens predation leda till att utvecklingen i sådan grad hejdas att den farliga gränsen ej uppnås (10). Den mängd insekter, som svinen i en sådan situation konsumerar kan vara mycket betydande. En större polsk undersökning (25) omfattande närmare 400 vildsvinsmagar från angripna och icke angripna skogsområden ger talande siffror, som med viss förgrovnig av kategoriindelningen återges i tabell 3.1.

Liknande erfarenheter redovisas från de polska barrskogsområden som under mellankrigsåren låg under tysk förvaltning. De drabbades under den aktuella perioden av hela serier av insekthärjningar genom barrskogsrunna, tallfly och tallmätare. Dessa anställda skador av väldig, delvis katastrofal omfattning. Ifråga om svinens effekter i skogen observerades att revir med inget eller litet vildsvinsbestånd drabbades hårt, medan effekterna i revir med starkt vildsvinsbestånd blev lindriga.

Tabell 3.1 Födans sammansättning (viktprocent)

	Ej angripna områden	Angripna områden
Kryptogamer	0.48	0.10
Ollon och andra trädfrön	37.99	0.61
Säd och andra kultur- växtfrön	16.09	-
Potatis, rotfrukter	24.53	5.34
Frukt och bär	0.29	-
Gröna växter	9.46	3.69
Div. rötter	3.54	1.17
Daggmask	0.35	-
Skadeinsekter	1.44	86.04
Övr. insekter	0.35	0.51
Sniglar	0.08	-
Amfibier, reptiler, fågelungar	0.13	-
Mullvader, näbbmöss, smågnagare	0.32	1.67
Andra däggdjur	0.01	-
As	3.32	-
Övrigt (humus etc.)	0.97	0.77

Som redan påpekats äter svinen gärna smågnagare. I ett fall (26) har 26 sådana påträffats i en enda svinmage, men här liksom annorstädes gör sig tämligen säkert svinens näringsekologiska opportunitet märkbar. Någon mera vetenskapligt strikt analys av relationerna mellan svin och gnagartillgång har tyvärr inte kunnat påträffas.

Markhäckande fåglars bon och ungar samt späda harungar och rådjurslamm angrips ibland av vildsvin. Kontinentala erfarenheter tyder emellertid inte på att denna predation är av nämnvärd populationsnedsättande verkan.

I Ungern anses dock störningarna av annan fauna vara ett betydande problem. Vildsvinets utnyttjande av småvilt som bytesdjur bedöms allvarlig men ändå sekundär i jämförelse med störningseffekten. Vildsvinets framfart i terrängen leder till att tryckande småvilt flyr, häckande fåglar lämnar sina reden, osv. Särskilt skogsfågel uppges vara känslig för vildsvinsskador. Järpen lär därvid vara särskilt utsatt, sannolikt beroende på att biotoper lämpliga för järpar även är mycket omtäckta av vildsvin.

3.3 Vildsvinen och jordbruket

I de trakter där vildsvinen har stora och orörda marker till sitt förfogande söker de sig sällan till mänskliga odlingar och jordbruksskadorna blir därför små. Det är omdaningen av landskapet och ändringen i dess balans som skapat skadeproblemen. Så gott som hela Europa är ett på detta sätt omdanat landskap och så långt tillbaka som vittnesbörd finns har det klagats på svinen som jordbruksskadegörare. Små och skogsnära odlingar är mer utsatta än vidsträckta brukningsenheter ute på slättmarkerna.

I områden med mellaneuropeiskt klimat är de grödor som i första hand drabbas av vildsvinsskador potatis, majs och stråsäd. Särskilt utsatt är potatisen, på senare tid även majs. För Polen uppges (18) att de årliga förlusterna av potatis är ungefär tre gånger så stora som de av havre, råg och vete sammantagna. Skadorna på stråsäd och majs kommer i stor utsträckning i ett tidigt skede av mognaden då kornen är mjölkiga. En icke ringa del av förlusterna beror på trampsador. En tilltagande odling av allt mera hårdiga majssorter har i bl.a. Västtyskland lett till ökade problem i vissa områden. I mildare trakter kan t.ex. vin och andra mera exklusiva växtslag råka illa ut.

Det skulle ha legat nära till hands att analysera skadesituationen i Västtyskland och därav dra slutsatser för svenska förhållanden. Enligt i Västtyskland gällande lag är det emellertid jaktrettsinnehavaren som är skyldig att ersätta markens brukare för lidna skador samt att förebygga uppkomsten av sådana. Vi har härvidlag en annan rättsuppfattning enligt vilken jakträttsinnehavaren inte har någon äganderätt till viltet förrän han tillgodogjort sig detta. Vi tar ut fällavgifter, hittills beträffande kronhjort och älg, som bl.a. går till ersättande av skördeskador. I synnerhet när det gäller vilt som älg och vildsvin, vilka rör sig över stora arealer, förefaller det uppenbart att det svenska systemet innebär mindre risk för orättvisor - den som verkligen tillgodogör sig ett visst vilt får ersätta den åverkan det gjort, oavsett var den skett. Från den just nu aktuella synpunkten har det tyska systemet en annan olägenhet, nämligen att det med sina individuella uppgörelser mellan jordens och jaktens brukare blir ganska svåröverskådligt.

I Holland där frilevande vildsvin varit utrotade men nu åter sprider sig uppgår avskjutningen till ca 800 djur. Skadorna är än så länge av ringa omfattning.

I de östeuropeiska länderna bär staten ensam markägaransvaret. Bland dessa länder är i första hand DDR och Polen, i andra hand Sovjetunionen av intresse ur svensk synvinkel.

Polen har lokalt dragits med ganska omfattande och irriterande skördeskadeproblem och en rätt betydande reducering av vildsvinsstammen har inte i och för sig inneburit någon förbättring. Skadorna drabbar till helt övervägande del (93%) fyra grödor, nämligen potatis, havre, råg och vete. Kvantiteterna är betydande, 50 000 ton potatis och 13 000 ton säd, men de utgör ändå tillsammans endast ca 1 promille av den totala skörden, vars värde i genomsnitt årligen stigit med ett värde om 30 gånger skadebeloppet. Skadorna genom vildsvin skulle sålunda helt ligga inom gränserna för smärre agrartechniska framsteg och bakslag. Det påpekas också att det ekonomiska värdet av det producerade vildsvinsköttet, 33 000 svin per år, är minst lika stort som de totala skördeskadorna.

Skadesituationen i jordbruket i Polen har emellertid under de senaste åren allvarligt förvärrats (29). Det rör sig här om skador på havre, potatis och råg, orsakade av vildsvin och kronvilt. Rådjuret gör ringa skada och älgstammen om 4 000 djur spelar ingen roll. Som främsta orsak till skadorna utpekades de överstora stammarna av kronvilt och vildsvin. Att dessa vuxit sig för stora tillskrevs i varje fall för vildsvinets del två samverkande orsaker, dels att populationsuppskattningarna sannolikt har varit för låga, dels att jägarna i fruktan att minska tillgången på svin var obenägna att fylla de tilldelade avskjutningskvoterna. En oroande aspekt på skördeskadorna i de stora jordbruksdistrikten i västra Polen är att svin alltmer tenderar att uppehålla sig i åkrarna under hela senvåren och sommaren, alltså från april till augusti, och först efter skörden flyttar tillbaka till skogen. En radikal minskning av den polska vildsvinsstammen har därför förordats. Att Polen skall ha vildsvin och att man har råd till detta är självklart bara stammarna blir

måttligt stora. Ett av flera sätt att uppnå detta är att man låter vargstammen växa något.

Även i DDR har vildsvinsstammarna ökat kraftigt. Här föreligger inga separata siffror för skador förorsakade av vildsvin, men värdet av de av kronvilt och vildsvin tillsammans förorsakade skördeskadorna uppges vara ca 10% av värdet av det producerade viltköttet, i vilket årligen ingår sådant från ca 65 000 vildsvin, en siffra som nu stigit till 105 000 (29).

För Sovjetunionen föreligger inga så dagsfärska siffror. Det framhålls (10) att skördeskadorna genom vildsvin även här överskattats. Dock kan åverkan på skogsnära potatisåkrar, sädesfält, frukt- och grönsaksodlingar i och för sig vara betydande. De bästa föreliggande siffrorna kommer från studier i den sovjetiska delen av Bialowiez-skogen. Under normala år besökte 34-47% av svinpopulationen fältmarkerna. I skogsnära potatis och bovete-fält kunde skadorna därvid bli upp till 30% av skördeutfallet, men för undersökningsområdet i dess helhet utgjorde de blott 0.08 till 4.7% av detta.

Intressant är i detta sammanhang en rapport från Monterey County i Kalifornien, USA (17). I området infördes 1925 och 1932 europeiska vildsvin som förökade sig och lever tillsammans med förvildade tamsvin. Området har omfattande jordbruk och skador förekommer. Dessa har kunnat bemästras genom att i akuta fall avskjutning tillåts även under fredningstid och med hjälp av hundar. Vildsvinet är i området ett uppskattat vilt vars numerär hålls på önskad nivå genom varierat jakttryck, vid behov i kombination med skyddsåtgärder. Några allvarliga konflikter synes ej förekomma. Man bekräftar den i Eruopa gjorda iakttagelsen att vildsvinen försvinner från grannskap där de jagas energiskt.

Det har, mot bakgrund av gängse föreställningar i frågan, varit något överraskande att finna att vildsvinens skadegörelse på de flesta håll rent ekonomiskt tycks vara så förhållandevis måttlig. Här finns emellertid två aspekter, den rent ekonomiska och den psykologiska. En stor del av problematiken kring vildsvinen be-

tingas utan tvekan av den sistnämnda, av besvikelsen över förspild möda och grusade förhoppningar.

De klassiska metoderna till förebyggande av skördeskador genom vildsvin anses inte särskilt effektiva, i varje fall inte i längden om de skall dra rimlig kostnad.

Avskräckningsmetoder som utnyttjar lukt-, ljud- och ljussignaler kan övergångsvis ha god verkan, men svinen kommer snart underfund om deras ofarlighet. Om man av någon orsak eftersträvar ett skydd under en kort, särskilt känslig period kan de dock ha sitt värde.

Elstängsel är bra så länge de fungerar väl, ty svinen är mycket känsliga för elchocker och tycks inte på länge gå nära en tråd som gett dem en stöt. Sådana stängsel rekommenderas till skydd för mindre ytor, t.ex. trädgårdsodlingar, men torde knappast komma ifråga för större arealer och de måste passas så att inte vegetation går upp och sänker effekten. Ett elstängsel mot vildsvin bör ha tre trådar, på 20, 40 och 60 centimeters höjd (26).

Ett verkligt effektivt skydd utgör meterhöga, kraftiga nätstängsel med tätt mellan pålarna och med en taggtråd i botten. Stängselkostnaderna blir här givetvis höga.

Svinen är känsliga för störning genom jakt som när det gäller förebyggande av skördeskador i första hand får ske genom vakjakt. På kontinenten använder man härvid i stor utsträckning de månljusa nätterna. Det understryks att man vid denna sorts jakt bör vara särskilt försiktig med att inte skjuta någon sugga från kulingarna, inte bara av humanitära utan även av praktiska skäl - en sugga som får en kuling skjuten för de andra från platsen medan moderlösa kulingar stannar kvar och fortsätter skadegörelsen.

I en undersökning (3) fann man att svinens födosök på fältområden oftast är tillfälliga. I 69% av fallen besökte svinen ett visst fält en enda gång och försvann sedan åter. I 25% av fallen gjorde svinen två nätter i följd besök på samma åker och i bara

2.3% av fallen kom de igen en tredje och en fjärde natt. Detta är ett förhållande som väcker stor tveksamhet inför mera kostnadskrävande mekaniska skyddsåtgärder.

Från ett stort vildsvinsrevir i Tyskland rapporteras (14), som resultat av 20 års försök, att ålderssammansättningen i populationerna återverkar på skadebilden på fälten. En mycket stark avskjutning rekommenderas av kultingar och svaga 1-åringar, medan alla 2-5-åringar av båda könen skall skonas. Därmed får man fram äldre suggor som är sinsemellan ofördragsamma, vilket leder till mindre grupper av svin och därigenom minskade skördeskador.

De traditionella skadeförebyggande metoderna ter sig alltså ofta av effektivitets- och kostnadsskäl föga attraktiva. Nya metoder på den skadepreventiva metodiken är emellertid i framväxande (1, 18, 22, 26). Metoderna bygger på den fördjupade insikt i svinens näringsekologi, beteende och sociala mönster som nåtts under de senaste 10-15 åren.

Man bygger på två aspekter, dels att svinens födobebehov är störst och deras näringssök intensivast på sommaren, dels att de skall hållas sysselsatta i skogen. Slutsatsen är att man för att förebygga skördeskador skall kraftigt utfodra svinen i skogen om sommaren. Men det är mycket viktigt hur denna utfodring sker. Att lägga ut foder i en hög eller att köra längs vägar och skogsgator och strö ut foder brett resulterar bara i att svinen snabbt finner och äter upp det och sedan ger sig av igen, eventuellt ut på fälten. Utfodring skall ske på flera, helst många platser samtidigt, grävas ner i håll med lagom stora stenar över eller läggas under bräder osv. Kort sagt skall man ge svinen arbete och inte ge dem för stora givor på något enskilt ställe. Svinen reagerar mycket positivt på dessa arrangemang. Grupperna hålls igång, de avlöser varandra på de olika foderplatserna, svin av lägre rang viker för sådana av högre rang och den grupp som på detta sätt tryckts bort besöker någon av de andra platserna. Märkningar har visat att samma grupp uppsöker samma foderplats flera gånger om dygnet, om det är lugnt i skogen även vid dagsljus. Försöksresultaten har varit mycket uppmuntrande. På detta sätt håller man med påfallande framgång svinen borta från fälten (1, 18, 22, 28). Med

denna metod väl genomförd tycks endast mycket attraktiva grödor kunna locka svinen till tillfälliga besök ute på fälten.

I ett försöksområde i Polen (28) strödde man ut majs i strängar och körde sedan efter med en plog som vände ner den. Detta skedde på 10 ställen och gav svinen full sysselsättning. Majsen behöver givetvis täcka långt ifrån hela födobehovet. Resten tas på annat sätt. Effekten av dessa åtgärder var mycket god. Likartade iakttagelser har gjorts i Västtyskland (14). Samma metod rekommenderas med användning av majs eller säd. Det understryks att man skall fodra på flera ställen och på ej alltför små ytor. Frågan om förebyggande åtgärder mot skördeskador förs på detta sätt över från fälten till skogen.

3.4 Vildsvinsjakten

Näst efter rådjuret är vildsvinet det till numerären viktigaste klövviltet i Europa. Den årliga avskjutningen i hela Europa har beräknats uppgå till drygt 200 000 svin och denna siffra torde vara stadd i växande.

På grund av sin höga reproduktionsförmåga ger svinet högre avkastning och fler jakttillfällen än någon annan europeisk klövviltsart. För västtyska förhållanden kan följande ungefärliga siffror för populationernas årliga tillväxt anges (27), uttryckt i procent av vårvinterstammen före fortplantningens början. Med hänsyn till det beräknade årliga näringsutbudet kan man räkna med följande:

Dåliga år	100%
Normala år	150%
Goda år	200%

Detta innebär alltså att man med en vinterstam om 100 djur normalt bör kunna räkna med att under kommande jaktsäsong skjuta 150. Som jämförelse kan nämnas att för våra nutida älgstammar har redovisats reproduktionssiffror mellan 50 och 65%, vilka får anses vara extremt höga.

Vad som kan anses vara acceptabla populationstätheter blir starkt beroende av vilka hänsyn som måste tas till främst risken för jordbruksskador. Ur rent biologisk synpunkt är tätheter på 100 svin per 1000 hektar fullt möjliga på kontinenten (26). I hägn med kraftig utfodring kan man ha ännu högre tätheter. Med hänsyn till skada på i första hand ädla lövträd kan tätheter på upp till 25 svin per 1000 hektar vara acceptabla. För att undvika skörde- skador bör dock lägre tätheter eftersträvas. Vissa författare (16, 24) anser att man måste gå ända ner till 2 svin per 1000 hektar, men som tidigare påpekats torde så låga tätheter vara oförenliga med upprätthållandet av svinens sociala system. Öst- tyska erfarenheter (2, 28) talar för att vinterpopulationer mellan 3 och 20 svin per 1000 hektar är godtagbara, allt efter om- ständigheterna.

Väljer man siffran 15 svin i vårvinterstam innebär det att man - under mellaneuropeiska förhållanden och med koncentration av av- skjutningen på kultingar och i viss mån tvååringar - i genomsnitt per 1000 hektar skall kunna ha en avskjutning av ca 20 svin per år med en total passad vikt mellan 700 och 800 kg.

De jaktformer som kommer ifråga för vildsvin är vakjakt, smyg- jakt och tryck- (klapp)jakt. Bl.a. ungerska erfarenheter visar att svinen kan vara ganska svåra att jaga. Vildsvinen uppehåller sig ibland i vissa biotoper som är mycket svårtillgängliga och där jakt är mycket krävande eller nästan omöjlig. Som exempel kan nämnas träskmarker be vuxna med vass. Inom sådana områden kan inte jakten bli särskilt effektiv ens om den bedrivs med olika tekniska hjälpmedel.

Vakjakt bedrivs när djuren går ut på fält, hyggen och andra plat- ser med god sikt, eller vid välkända viltstråk. På kontinenten bedrivs denna jakt i stor utsträckning nattetid under månljusa nätter och framför allt på snötäckt mark, då man har möjlighet att på rimliga håll ganska väl se svinen och att skjuta med ki- karsikte. Svinens skarpa luktsinne gör att man noga måste passa på vinden och gärna sitta ganska högt.

Smygjakt anses bäst ske i gryningen och under de tidiga morgon- timmarna. Återigen är stor uppmärksamhet nödvändig när det gäller

vinden. Däremot ser svinen dåligt och i varje fall under närings-söket väsnas svinen själva så mycket att man dels varskos om var de finns, dels har en hygglig chans att närma sig oförmärkt.

Tryck- (klapp)jakt är en senhöstens och vinterns jaktform, särskilt lämplig vid spårsnö då man på förhand kan lokalisera svinen. De brukar inte vara lätta att få fram, särskilt inte om man, som i regel är fallet, bara har fåtaliga klappare. Hundar är värdefulla, för att inte säga nödvändiga, och man rekommenderar i första hand mindre raser, taxar eller ännu hellre terriers, särskilt den tyska jaktterriern. Spaniels och vaktelhundar anses också användbara liksom småväxta drivande raser. Även många blandrashundar har gjort väl ifrån sig. Viktigt är att hundarna ger skull. Vid svårare snöförhållanden måste man ta till mera högbenta hundar, men man måste ha klart för sig att riskerna för hundarna växer med snödjupet. Över huvud taget är alltför skarpa och aggressiva hundar inte lämpliga. De löper stor risk att bli illa skadade eller dödade.

Vid tryckjakt bör man, om siktförhållandena medger detta, placera skyttarna en bit ifrån de tätningar där svinen ligger, ty svinen har för vana att smyga fram till tätningskanterna och där vädra och spana en stund innan de går ut. Därvid märker de lätt skyttar som står för nära.

Vid all vildsvinsjakt måste tränade blodspårshundar finnas till hands. Svinen är hårdskjutna och kan gå ganska långt även med goda träffar. Vid sådana eftersök får man aldrig glömma att även små skadade svin måste tas på allvar och att stora kan vara farliga.

Nästan överallt har man under det senaste århundradet kunnat konstatera att vildsvinens maximalvikter har sjunkit och detta tillskrivs enstämigt ett för starkt jaktligt tryck mot de vuxna djuren.

För ett naturskyddsområde i Kaukasus anges (10) att vikterna för galtar under 1930-talet låg mellan 64 och 178 kg, i genomsnitt 166 kg. Motsvarande siffror för suggor var 48 till 108 resp.

68 kg. Under 1900-talets första decennium noterades vikter för äldre galtar om 240-255 kg och för suggor 120-145 kg. I Östasien där man tidigare haft vikter över 300 kg anses numera en galt på 200 kg vara stor. Som tidigare påpekats går tyska galtar endast i undantagsfall över 125 kg.

Anledningen till denna utveckling är att man skjuter vuxna djur för unga och att strävan efter att i första hand komma åt stora svin lett till ett negativt urval. Mot detta har det på senare tid inte minst i Västtyskland kommit en stark reaktion. De önskemål man särskilt framfört har gällt dels ett humanitärt betingat skydd på förande suggor och en allmän begränsning av jakten på vuxna svin, dels ett vidgat frivilligt samarbete för att höja de vuxna svinens medelålder och för att mera än förut lägga över jakttrycket på den yngsta och i rätt stor utsträckning också på den näst yngsta årgången. I princip känner vi igen trenden från vår egen älgdebatt. I Västtyskland har man uppnått att vuxna svin nu är fredade från jakt under tiden från 1 februari till 16 juni medan årsungar och fjolåringar är lovliga året runt. I vissa av de västtyska delstaterna gäller ytterligare inskränkningar.

Man har också haft en viss framgång i att organisera ett samarbete med syftet att höja stammens kvalitet. För att rätt kunna hantera ett så rörligt vilt som en svinstam anser både tyska och polska författare att man bör få till stånd samarbetsgrupper som täcker minst 3 000 och helst uppemot 10 000 hektar. Vad beträffar de praktiska avskjutningsplanerna rekommenderas (27) en hård avskjutning bland kulingarna, upp till ca 75% av årgången, under år med god förökning något mer och något mindre under år med dålig förökning. Även fjolåringarna bör jagas hårt med i möjligaste mån försök till urval av de mindre och svagare. Av de äldre årgångarna skjuts varje år ett mycket begränsat antal suggor, medan man så långt som möjligt och helst helt bör undvika att skjuta 3- till 5-åriga galtar. Det har hävdats (14) att både galtar och suggor i åldern 2-5 år om möjligt bör skonas helt. Med konstant senvinterpopulation ger detta bättre kvalitet och högre totalavkastning. Som tidigare påpekats tycks det också reducera skördeskadorna.

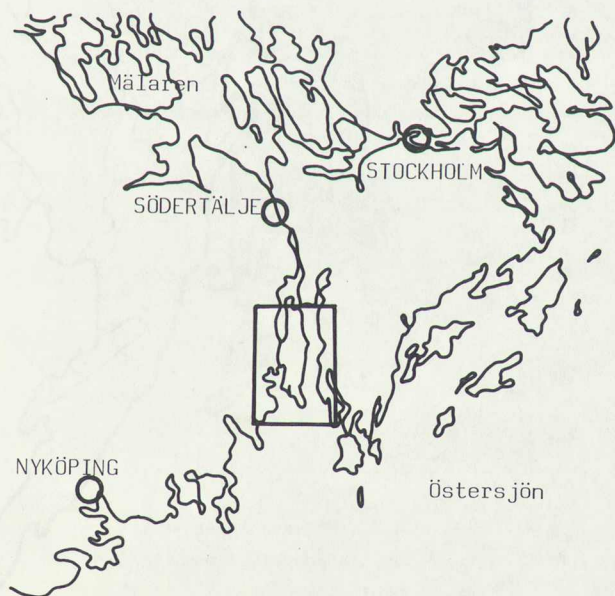
Galtar från 6 år och uppåt anses som jaktbara men det understryks också att verkligt kapitala blir de först i åttaårsåldern, en ålder som idag ytterst få mellaneuropeiska svin torde uppnå. Håller man på så under ett antal år skulle man ur en sommarpopulation på 500 svin årligen kunna få fram ett par tiotal jaktbara galtar, däribland kanske tre verkligt kapitala.

4 VILDSVINSBESTÅNDET PÅ TULLGARN, MÖRKÖ OCH ERIKSÖ

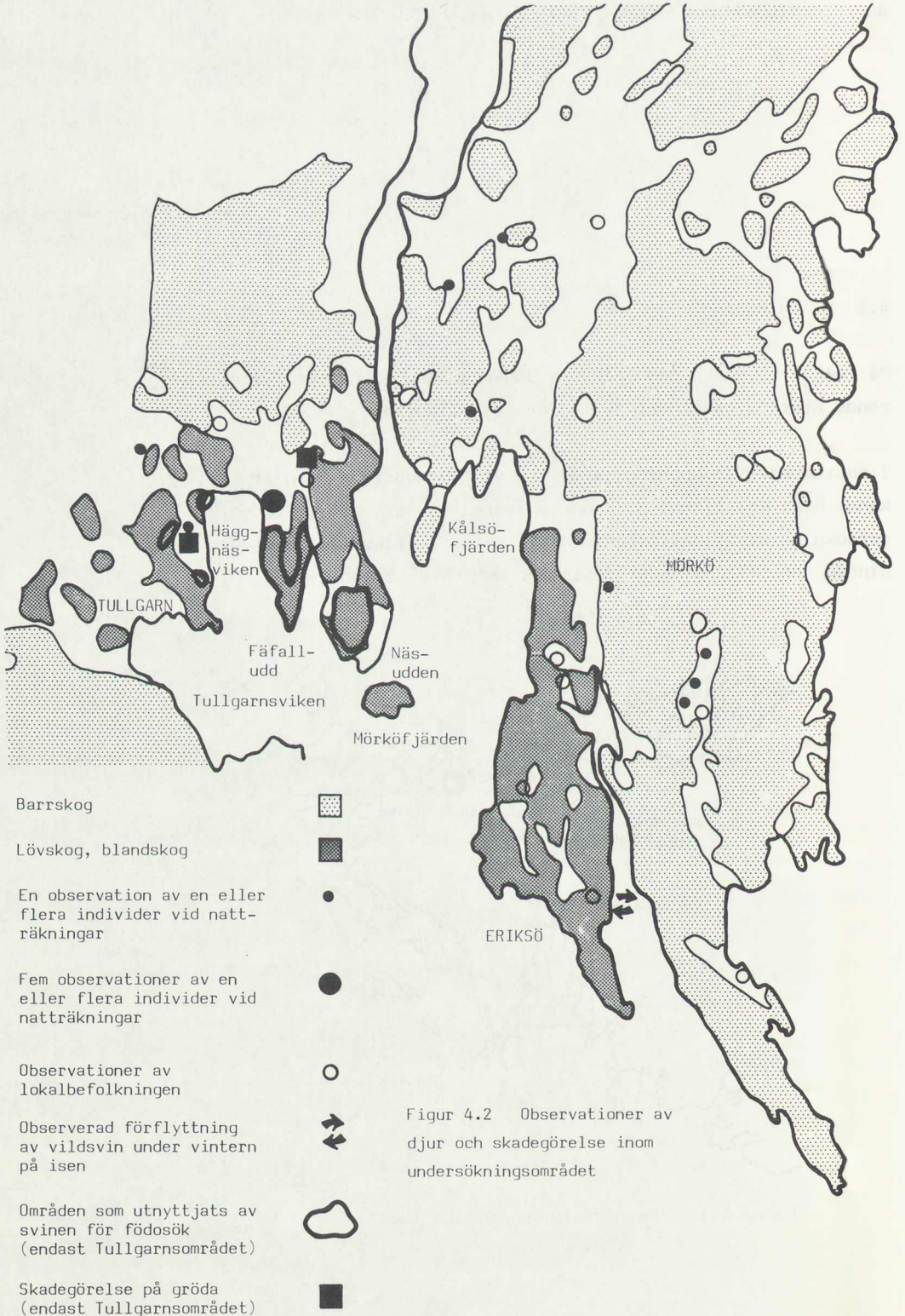
4.1 Inledning

På Tullgarn, Mörkö och Eriksö i Södermanland finns det för närvarande största beståndet av frilevande vildsvin i landet.

I september 1979 uppdrog jakt- och viltvårdsberedningen åt fil. kand. Hans Kristiansson, Lunds universitet, att genomföra en undersökning av vildsvinsbeståndet i området (figur 4.1). Undersökningen genomfördes under september och oktober månad 1979.

Figur 4.1 Undersökningsområdets läge

Tullgarn är totalt 3350 hektar stort med 371 hektar åkermark. Hörningsholms gods (del av Mörkö) är 4559 hektar stort med 2200 hektar skog, 1230 hektar åkermark och 1129 hektar övrig mark (figur 4.2).

Den norra delen av Tullgarnsområdet består av planterad barrskog av olika ålder. Insprängt i barrskogen finns partier av björk och mindre partier av alkärr, speciellt i anslutning till två mossar. Området är delvis kuperat.

Den mellersta delen består av åkermark, vall och områden med dungar av lövskog och blandskog. Lövdungarna består av ek, asp, alm, björk och hassel. Inslaget av ek är markant. Alkärr finns i mindre partier. Näsuddens vegetation är tät och består omväxlande av lövskogsdungar, öppna ängsmarker och sankastrandängar. På slutningarna finns täta hasselbestånd med ek som översta skikt. Blandskogen norr om Näsudden består av planterad gran av varierande ålder med kraftigt inslag av ek, björk, hassel och lövsly. Fåfalludd är kraftigt kuperat med Tullgarns Kasberg i de inre delarna. De lägre delarna längs stranden är bevuxna med al. Slutningarna och området ovanför är bevuxet med planterad gran samt lövskog med björk, ek, hassel och lövsly.

Den södra delen består av ett kuperat område bevuxet med barrskog, huvudsakligen tall. Inslag av lönträd finns med mindre partier av björk och al.

Skogen på Hörningsholm består till 80% av barrskog och 20% lövskog. Lövskogen består till största delen av alkärr. Mindre ekdungar finns på några få ställen. Enda undantaget är Kålsö där lövskogen med huvudsakligen ek dominerar (80%). Eriksö kan karakteriseras på samma sätt som Kålsö.

På Åda gård strax söder om Tullgarn finns ett hägn på 210 hektar med hjortdjur och vildsvin. Vildsvinsbeståndet i undersökningsområdet uppges härstamma från individer som i september 1976 rymde från detta hägn. Antalet förrymda individer uppgavs vara åtta, fyra suggor och tre galtar, samtliga fyra till fem månader gamla, samt en vuxen galt. Under 1977 sköts fyra vildsvin på Tullgarn,

två suggor och två galtar. Efter jakten skulle två suggor och två galtar samt födda kultingar vara kvar. Om det antas att de då halvtåriga suggorna blev betäckta, kan antalet födda kultingar uppskattas till tre. På hösten 1977 simmade ett antal (3-5) vildsvin över till Mörkö-Eriksö. Beståndet på Mörkö uppskattades 1978 till ca 25 individer med tre kullar varav två med säkerhet var på sex kultingar vardera.

På våren 1978 inträffade skador på sättpotatisen på Tullgarn. På hösten 1978 observerades inga tecken efter vildsvin. Under vintern 1979 hittades spår efter tre vildsvin.

4.2 Biologiska förhållanden

Räkningar av vildsvin utfördes på natten med hjälp av strålkastare och kikare. Varje observation noterades på karta med anteckningar av antalet individer, uppdelade på vuxna individer och årsungar samt om möjligt kön (figur 4.2). Med nattobservationer utan märkta djur är det svårt att avgöra om individerna är observerade vid ett tidigare tillfälle eller inte. Detta medför osäkerheter i uppskattningen av beståndsstorleken.

Det största antalet individer som observerades samtidigt på Tullgarn var en flock på 12 vildsvin. Flocken bestod av tre vuxna och nio årsungar. De vuxnas kön gick inte att urskilja men minst två måste ha varit suggor. På grundval av samtliga nattobservationer kan antalet vildsvin uppskattas till ett minimum av tre till fyra suggor, två galtar och 10 till 16 årsungar, dvs. sammanlagt mellan 15 och 20 individer.

Antalet vildsvin på Mörkö inkl. Eriksö har uppskattats till ca 40 individer. En arrendator observerade vid ett tillfälle - september 1979 - sex vuxna och ca 15 årsungar. Den största flock som observerades under natträkningarna var på 10 individer.

Beståndet på Tullgarn, Mörkö och Eriksö tillsammans uppskattades hösten 1979 till 50-75 individer. Det största antalet vildsvin synes för närvarande vara koncentrerade till Tullgarn (områdena kring Fäfalludd och Näsudden) och till Mörkö-Eriksö utom den

norra spetsen av Mörkö. Rekryteringen tycks vara god och vildsvinen verkar ha klarat den stränga vintern 1978/79 bra. Antalet vuxna suggor i området kan uppskattas till mellan 10 och 15 individer. Detta skulle ge ett tillskott till beståndet 1980 på 50-75 djur och resultera i en beståndsstorlek av 100-150 djur.

De enda uppgifterna om naturlig dödlighet gäller drunknade svin i sundet mellan Tullgarn och Mörkö. På vintern 1978 drunknade en vuxen sugga och på våren 1979 en galt och två suggor. Totalt har det från och med 1977 till september 1979 skjutits 15 vildsvin, åtta galtar och fem suggor samt två av okänt kön. Tillsammans med drunknade svin ger detta en känd avgång från beståndet av 19 vildsvin. Med hänsyn till bl.a. den kända dödligheten kan inte de åtta vildsvin som 1976 rymde från Åda gård ensamma ha lett till ett bestånd 1979 på mellan 50 och 75 djur. Sannolikt har ytterligare rymningar förekommit från hägn i trakten.

Uppgifter om biotopval och näringsutnyttjande har erhållits framför allt från Tullgarn (figur 4.2). Två områden, Fäfalludd och Näsudden, är kraftigt utnyttjade av vildsvinen, och utgör sannolikt huvudtillhåll för dem. På Fäfalludd var alkärret längs stranden kraftigt utnyttjat. Även sluttningarna ovanför var utnyttjade. Spår efter bökning hittades under ekar och i örnbräkenbestånd samt vid hasselbuskar. Även gräsbevuxen mark mellan granarna och områden kring stenar samt stubbar var bearbetade. På Näsudden var sluttningarna med hassellundar och höga ekar mest utnyttjade. I övrigt hittades spår av olika slag över hela udden. Två mindre partier av al vid västra stranden av Hägnäsviken befanns vara till alla delar använda för födosök av vildsvinen. I Djurgården hittades ett parti med äldre, stora ekar med lägre granar insprängda där marken var genombökad. I övriga delar av Tullgarn hittades endast ett och annat spår efter vildsvinen. Sammanfattningsvis kan man säga att vildsvinen för sina födosök huvudsakligen utnyttjade marken under ekar och hassel, alkärr samt områden med örnbräkenbestånd.

4.3 Skadegörelse

Uppgifter om skadegörelse inhämtades genom samtal med markägare, arrendatorer och jägare i området. Vidare kontrollerades de olika åkerarealerna genom att undersöka kantzonerna för att upptäcka gångar ut i grödorna. I vissa fall följdes gångarna för att kontrollera skadegörelsen inne i grödorna. Denna del av undersökningen skedde i vecka 32, september 1979. Skördearbetet hade då startat och därför kunde inte alla åkerfält kontrolleras.

De första skadorna upptäcktes våren 1978 på Tullgarn (Tullgarns Kungsgård) i ett potatisfält. Skadan omfattade 1,8 hektar och innebar en skördeförlust på ca 33 ton potatis till ett värde av 20 000 kronor.

Under 1979 var det på Tullgarn endast den största arrendatorn (Tullgarns Kungsgård) som drabbades av avsevärd skadegörelse. Den största skadan fanns i ett havrefält på sju hektar och omfattade ca två hektar med hundraprocentig förlust. Den sammanlagda skadegörelsen omfattade 2,45 ha av den totala odlade arealen på 345,5 ha, varav 249,4 ha sådda med stråsäd och raps. Skadegörelsen omfattade således ca 1% av arealen. Potatisfälten på Tullgarns Kungsgård var skyddade av elstängsel och inga skador inträffade där.

På Eriksö inträffade sommaren 1979 skada i en husbehovsodling av potatis.

Utöver skördeskador har det inträffat att vildsvin betäckt utgående tamsuggor. Vildsvinens bökningsaktivitet i och på sluttningar av dikningar har i enstaka fall medfört en ökad arbetsbelastning för arrendatorerna.

5 REMISSVAR

5.1 Inkomna svar

Genom skrivelse från jakt- och viltvårdsberedningen den 30 maj 1979 gavs vissa myndigheter och organisationer tillfälle att redovisa synpunkter och förslag rörande vildsvin i Sverige. Svar har erhållits från ståthållarämbetet, riksåklagaren, rikspolisstyrelsen, naturhistoriska riksmuséet, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, statens naturvårdsverk, domänverket, styrelsen för Sveriges lantbruksuniversitet, länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands, Kronobergs, Kristianstads, Skarabörns och Västmanlands län, stiftsnämnden i Lunds stift, Svenska jägareförbundet, Lantbrukarnas riksförbund, Jägarnas Riksförbund - Landsbygdens Jägare, Trädgårdsnäringsens Riksförbund, Skogsindustriernas Samarbetsutskott samt Sveriges Skogsägareföreningars Riksförbund.

5.2 Inställningen till frilevande vildsvin

De som i huvudsak är positiva till vildsvin åberopar bl.a. att svinen ursprungligen tillhört den svenska faunan och därigenom har "hemortsrätt". Detta framhålls av bl.a. riksåklagaren, naturhistoriska riksmuséet, naturvårdsverket, Svenska Jägareförbundet samt Jägarnas Riksförbund - Landsbygdens Jägare.

Naturvårdsverket framhåller bl.a. följande:

"I dagens naturvårdsdebatt är det allmänt vedertaget att i landet existerande djurarter skall fortleva. Även om delade meningar kan råda om hur stor en djurstam skall tillåtas vara med hänsyn till den ekonomiska skada den kan åsamka, höjs ytterst sällan röster för utrotning av någon djurart. Tvärtom har det under senare år ansetts som självklart att utrotningshotade djurarter skall skyddas och att aktiva åtgärder skall vidtas för att skapa livskraft-

tiga stammar. Den gamla uppdelningen i nyttiga och onyttiga eller skadliga djur är i princip borta. Åtgärder har också med samhällets stöd vidtagits för att i den svenska faunan återinföra tidigare utrotade djurarter.

Fridlysning av varg och järv, skyddet för de från Norge invandrade myskoxarna liksom åtgärderna för bevarandet av olika fågelarter - havsörn, pilgrimsfalk och berguv - är exempel på praktiskt fullföljande av det ekologiska tänkande som numera präglar samhällets fauna-politik. Återinplanteringen av bäver är ett annat ytterst belysande exempel.

En djurarts existensberättigande bedöms inte längre utifrån dess värde eller skada från människans rent egoistiska utgångspunkter. Bedömningen görs utifrån en ekologisk grundsyn.

Det gäller också vid bedömningen av frågor om introducering av för svensk natur främmande arter. I det fallet leder samma ekologiska grundtänkande till en starkt restriktiv inställning vilket också präglar lagstiftning.

Enligt naturvårdsverkets uppfattning är det mot denna allmänna bakgrund som frågan om accepterandet av en frilevande vildsvinsstam i Sverige skall bedömas.

Vildsvinet har utan tvekan "hemorts rätt" i Sverige, t.o.m. en bättre rätt än flera andra djurarter som idag förekommer i landet. Arten fanns i vilt tillstånd fram till åtminstone 1700-talet och har sporadiskt förekommit i vår fauna även senare. Den har försvunnit till följd av människans åtgärder och ej på grund av ekologiska förändringar. Vildsvin har goda möjligheter att anpassa sig till och fortleva i den svenska naturen.

Detta bevisas också av att vildsvin redan nu lever fritt på åtskilliga platser i landet efter rymningar från vilthägn. Det är inte ens troligt att det går att helt utrota dessa djur såvida inte mycket långvariga, kostsamma och från naturvårdssynpunkt svåracceptabla åtgärder vidtas. Erfarenheten visar nämligen att vildsvin är mycket svårjagade. Arten har därför sannolikt kommit för att stanna i vår fauna. Spridningstakten bör dock kunna påverkas.

Det förhållandet att etableringen av vildsvinsstammar skett genom rymning från hägn behövs i princip inte påverka samhällets inställning. Varg och myskoxe, som har motsvarande "hemorts rätt" i Sverige har exempelvis getts omfattande skydd från samhällets sida, trots att arternas nuvarande förekomst i landet inte berott på regelrätta och noga förberedda utplanteringar och trots att de kan åstadkomma påtaglig skadegörelse. Ett annat jämförbart exempel är den mellansvenska kronhjorten, där en del av de frilevande stammarna bildats efter rymningar från vilthägn men ändå givits ett kraftigt skydd genom lagstiftningen.

Varje djurart påverkar både "positivt" och "negativt" människans ekonomiska eller andra intressen. Även ekologiska förändringar sker vid nyintroduktion av en tidigare försvunnen art. Värderingarna av denna påverkan får dock enligt naturvårdsverkets uppfattning inte vara avgörande i principfrågan. Avgörande bör vara

om djurarten kan sägas ha "hemortsrätt" i landets fauna eller inte. En vägning av en djurarts "för- och nackdelar" skulle strida mot modernt ekologiskt tänkande.

Någon ytterligare utredning i huvudfrågan synes därför ej erforderlig. Ett ställningstagande bör kunna ske redan nu. En "klappjakt" på vildsvin under en övergångsperiod i avvaktan på ett slutligt avgörande framstår för naturvårdsverket som stötande.

Verket föreslår mot den givna bakgrunden att de vildsvinsstammar som nu finns i princip accepteras. Någon utplantering skall dock inte få förekomma och åtgärder bör vidtas för att förhindra ytterligare rymningar från hägn. Jaktbestämmelser bör utformas så att stammarna hålls på önskad nivå."

En ledamot har reserverat sig mot styrelsens beslut. I reservationen framförs att målsättningen måste vara att hålla vildsvinsstammen så begränsad som möjligt. Det framhålls vidare att markägare måste ges full kompensation för skador orsakade av vildsvin.

Svenska Jägareförbundet framhåller följande:

"Med hänsyn till bl.a. att vildsvinet varit en ursprunglig inhemsk viltart föreligger från zoologisk, jaktlig och allmän naturvårdssynpunkt obetingat ett berättigat intresse att återinföra vildsvin i den svenska faunan. Vildsvinet bör i detta sammanhang jämföras med t.ex. bävern som var ett ursprungligt svenskt faunaelement men som utrotades och återinfördes. Detta trots att bävern genom sitt levnadssätt obetingat gör viss skadegörelse. Globalt sett har en mängd viltarter utrotats. Aktningsvärda försök görs numera att rädda spillror av populationer eller att reintroducera tidigare förekommande arter, vars utbredningsområden minskat, i länder där de utrotats. I princip bör enligt jägareförbundets uppfattning frågan om vildsvinet som ett svenskt faunaelement ses på detta sätt."

Det bör dock påpekas att flera av länsjaktvårdsföreningarna ställer sig negativa eller tveksamma till ett återinförande av frilevande vildsvin.

Andra motiv som anges för en positiv inställning till frilevande vildsvin är att de är till nytta för skogsbruket, att de är värdefulla som jaktbart vilt samt att de totalt sett är mer till nytta än till skada. Det senare skälet kommer mer eller mindre klart till uttryck hos flertalet av dem som ställer sig positiva till frilevande vildsvin. Undantag utgör de som enbart hänvisat till svinens "hemortsrätt" i Sverige och anser övriga aspekter underordnade.

Att svinen kan komma att vara till nytta i skogen anser bl.a. Jägarnas Riksförbund - Landsbygdens Jägare, skogsstyrelsen och länsstyrelsen i Kristianstads län.

Från länsstyrelsen i Kristianstads län framhålls att vildsvinen påskyndar omsättningen i marken och genom sitt bökande gynnar självföryngringen av lövskog, framför allt bokskog. Svinen kan dessutom fungera som predatorer på skadeinsekter och därvid sannolikt bidra till snytbaggebekämpningen. Svinens bökande kan dock ge punktvisa skador i barrskogskulturer.

Vildsvinens värde ur jaktlig synpunkt framhålls av Svenska Jägareförbundet och Jägarnas Riksförbund - Landsbygdens Jägare.

De senare anser vildsvinet vara en mycket värdefull viltart, i egenskap av jaktobjekt lika attraktivt som älgen.

De som är tveksamma till att nu avgöra frågan anger i regel att kunskaper och erfarenheter om frilevande vildsvin i svensk miljö för närvarande är otillräckliga för ett slutligt ställningstagande. Domänverkets åsikt är att

"ett definitivt ställningstagande i vildsvinsfrågan bör anstå. Innan beslut fattas i denna för faunavården känsliga fråga, bör forskarna ges möjlighet att närmare studera dels de skador som vildsvinen gör i jordbruket, dels om samhället i övrigt är berett att acceptera vildsvinen som ett återinfört inslag i den svenska faunan. Genom sträng jakt under en försöksperiod, bör stammen kunna hållas nere och en spridning till andra områden förhindras."

Liknande synpunkter framförs av länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands och Värmlands län.

Länsstyrelsen i Västmanlands län har uppfattningen att en frilevande vildsvinsstam för närvarande inte bör tillåtas. Länsstyrelsen säger emellertid också:

"Ur naturvårdssynpunkt är det av intresse att forsätta undersökningar görs för att utröna om det är möjligt och lämpligt att i någon del av landet tillåta en frilevande, renrasig vildsvinsstam av begränsad omfattning."

Praktiskt taget samtliga som ställer sig negativa till frilevande vildsvin åberopar jordbrukskadorna som ett viktigt skäl för ställningstagandet. I flera svar behandlas även risken för smittospridning. Detta framhålls av bl.a. lantbruksstyrelsen samt länsstyrelserna i Östergötlands, Kronobergs och Kristianstads län.

Lantbruksstyrelsen skriver:

"Enligt lantbruksstyrelsens uppfattning finns flera sjukdomar av allvarlig karaktär, vilka skulle vara svåra att bekämpa om de också fick ett fotfäste hos viltlevande vildsvin. Som exempel kan i första hand nämnas vissa virussjukdomar.

Den klassiska svinpesten är en sjukdom vilken har visat sig svår att bekämpa i länder där den förekommer. Problemen har varit än mycket större, då också viltlevande vildsvin varit med i bilden. Polen är t.ex. ett land, som sedan många år brottas med problemet. Sjukdomar har bl.a. varit hinder för export av svinkött till vårt land. Om sjukdomen skulle införas till Sverige och här också får ett fotfäste bland vildsvin kan man förutse stora svårigheter för ett framgångsrikt bekämpande, vilket i sin tur skulle ge upphov till stora begränsningar i möjligheterna till export av levande svin och svinkött.

Afrikansk svinpest, vilken också kan drabba vildsvin, är för närvarande ett stort problem i Spanien och Portugal. Under den sista 10-årsperioden har sjukdomsbekämpandet i det första landet kostat 780 milj kronor. Man beräknar att kostnaden skulle varit 19 500 milj om något bekämpande ej vidtagits. På Pyreneiska halvön är dock vildsvin inget problem. En förekomst också av dessa skulle sannolikt försakat mycket större problem vid bekämpandet liksom också högre kostnader. Afrikanska svinpestens virus har en utomordentligt lång överlevnadstid i naturen och i exempelvis kontaminerat matavfall, varför det, trots bristen på dokumenterad erfarenhet av bekämpande av afrikansk svinpest i vildsvinsområden, måste bedömas att närvaro av vildsvin vore en utomordentligt försvårande faktor vid en sanering av ett utbrott av afrikansk svinpest i vårt land.

Även vid ett utbrott av mul- och klövsjuka måste en viltlevande vildsvinsstam bedömas utgöra en mycket försvårande omständighet i samband med ett bekämpande.

Enligt professor Dahls promemoria har bl.a. Polen lokalt dragits med ganska omfattande och irriterande skördeskadeproblem och en rätt betydande reducering av vildsvinsstammen har inte i och för sig inneburit någon förbättring. Skadorna drabbar i första hand potatis, stråsåd och majs men även frukt- och grönsaksodlingar.

Erfarenheter av det fåtal vildsvin som förekommer och förekommit i Sverige stöder antagandet att betydande skadegörelse på grödor skulle uppstå även i vårt land om en fritt levande vildsvinsstam skulle tillåtas. Skador av den storleksordning som i Dahls uppsats refereras från Polen (ca 1 promille av den totala skörden

av känsliga grödor) skulle omsatt till svenska förhållanden innebära en förlust i storleksordningen 3 miljoner kronor per år med 1978 års skördevärden. Den totala förlusten ger dock ingen fullständig bild av de olägenheter jordbruket skulle förorsakas. Enskilda odlare skulle sannolikt komma att drabbas så hårt av skördeskador att ett ingripande från det allmänna med någon form av ersättning skulle bli nödvändigt.

Hägnad av fält synes vara helt orealistiskt vad gäller vanliga fältgrödor. Endast för odlingar med särskilt högt arealskördevärde, i första hand inom trädgårdsnäringen, torde en sådan skadeförebyggande åtgärd kunna komma ifråga. Obevakade odlingar i anslutning till exempelvis fritidshus kan antas bli speciellt utsatta för skadegörelse. Under alla förhållanden måste kraven på stängsel ställas så högt att kostnaderna för hägnaden och för tillsyn av denna skulle bli betydande.

Med hänsyn till risken för skördeskador är det nödvändigt att ett eventuellt beslut att tillåta en fritt levande vildsvinsstam föregås av en utredning där problematiken kring vildsvinens skadegörelse blir fullständigt klarlagd. Vidare måste ett system för skadereglering vid grödskador konstrueras och frågan om finansiering av detta system utredas. För att få det att fungera tillfredsställande skulle dessutom krävas en administrativ insats vars kostnader tillsammans med kostnader för skördeskador skulle vägas mot värdet av en frigående stam.

Lantbruksstyrelsen finner att så betydande olägenheter skulle vara förknippade med ett accepterande av en fritt levande vildsvinsstam i Sverige att det ur smittskydds- och jordbrukssynpunkt vore omöjligt att acceptera en sådan."

Länsstyrelsen i Kronobergs län framhåller i sitt svar den känsla av otrygghet vid vistelse i skog och mark som frilevande vildsvin kan inge, den skadegörelse som jordbruket åsamkas samt riskerna för smittospridning till tamsvin och andra klövbärande djur.

Länsstyrelsen anser att en frilevande vildsvinsstam inte bör tillåtas och anför bl.a. följande.

"Den troligtvis största negativa effekten av ett återinförande av vildsvin i den svenska faunan är den skadegörelse viltarten skulle förorsaka på gröda. De ekonomiska förlusterna för jordbrukarna för svinets konsumtion av framför allt potatis bedömer länsstyrelsen bli omfattande i ett skogslän med insprängda åkermarker. Med ledning av de uppgifter om skadegörelser som förekommit i länet samt med hänsyn till de värden en potatisskörd betingar - över 20 000 kr per ha - bedömer länsstyrelsen det som tveksamt om det ekonomiska slaktvärdet av fällda djur skulle överstiga de ekonomiska förlusterna enbart på potatisskörden. Härtill skall läggas de ekonomiska förluster djuren kan komma att förorsaka på stråsäd med hänsyn taget även till de förluster i form av maskinstillestånd som kan bli aktuella."

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) anför som motiv till sitt ställningstagande.

"Det föreliggande utredningsmaterialet visar att i jordbruksbygder orsakar vildsvinen stor skadegörelse. Möjligheten till att undvika skadorna är ringa. Erfarenheter som LRF har inhämtat visar att vildsvinen i sitt näringssökande är mycket oberäknliga och lätt orsakar omfattande skadegörelse. Åtgärderna för att hålla vildsvinen borta från jordbruksbygder finner LRF omöjligt att genomföra då vildsvinen har konstaterats röra sig över stora områden. Enligt LRFs uppfattning är det en brist i utredningsmaterialet att de svenska erfarenheterna av vildsvinens skadegörelse ej har redovisats."

Svårigheterna att kontrollera stammens utbredning betonas av Ståthållarämbetet, Lantbrukarnas Riksförbund, Trädgårdsnäringens Riksförbund och Sveriges Skogsägareföreningars Riksförbund.

Ståthållarämbetet skriver:

"Erfarenheterna från Tullgarn visar att man inte kan kontrollera stammens utbredning. Om åtgärder, elstängsel, jakt m.m., vidtas till skydd mot svinens härjningar inom ett område flyttar de till ett annat. Allt eftersom djuren flyttar tvingas fler och fler odlare till kostnadskrävande skyddsåtgärder.

Då Ståthållarämbetet trots intensiva försök icke lyckats skjuta de ursprungligen utsläppta djuren och man under de gångna tre åren sett stammen öka, utan att man kunnat kontrollera utbredningen, får vildsvinen på sikt anses utgöra ett hot mot lönsamheten för traktens jordbrukare."

Trädgårdsnäringens Riksförbund avråder från att tillåta en frilevande vildsvinsstam, bl.a. med följande motiveringar.

"Trots att vi idag endast har en vildsvinsstam på ca 100 djur i vårt land, har skador inrapporterats, bl.a. på färskpotatisodlingar på Mörkö. Enligt uppgift lär skador på en odling uppgå till ca 30.000 kronor. Anmärkningsvärt är också att ett mycket litet antal djur fällts under senare år trots att jakt är tillåten under hela året. Man kan då fråga sig, om det är möjligt att i framtiden hålla efter antalet vildsvin genom jakt eller om extraordinära insatser måste till för att reglera stammen."

Riskerna för att frilevande vildsvin kommer att medföra fler viltolyckor i trafiken understryks av främst rikspolisstyrelsen.

"Med hänsyn till uppgifterna om vildsvinens rörlighet, vikt, reproduktionsförmåga m.m. bör från trafiksäkerhetssynpunkt en frilevande vildsvinsstam inte tillåtas. Innan slutlig ställning tas i fråga om vildsvinets framtid i Sverige bör i vart fall ytterligare kunskaper tillföras beredningsarbetet t.ex. beträffande vildsvinens reaktioner och beteenden i samband med motorbuller och trafik och om möjligheter finns att styra viltet till områden där trafikolycksrisken är obetydlig."

5.3 Förslag till åtgärder

De som har en klart negativ inställning till frilevande vildsvin, bl.a. ståthållarämbetet, lantbruksstyrelsen och Sveriges Skogsägareföreningars Riksförbund, förordar en snabb utrotning av svinen.

Sveriges Skogsägareföreningars Riksförbund framhåller:

"För skogsbrukets del kan vildsvinen knappast ha någon betydelse varken i positiv eller negativ riktning. Det är dock uppenbart att de är allvarliga skadegörare på jordbruk och trädgårdsgrödor. Med tanke på den snabba reproduktionsförmåga som vildsvinen har och de stora områden som de rör sig över kan enligt vår mening en frilevande vildsvinsstam inte få tillåtas i Sverige. Av den anledningen är det nödvändigt att åtgärder snarast vidtas för att utrota den frilevande vildsvinsstam som redan finns i vissa delar av landet."

Bland flertalet av de positiva och tveksamma är inställningen den att man dels bör begränsa stammarna - och därigenom skadeverkingarna - genom rationell jaktvård och andra åtgärder, dels ge ersättning för uppkomna skador i jordbruket. Dessutom bör studier av vildsvinens effekter i olika avseenden närmare studeras. Sådana synpunkter framförs av bl.a. riksåklagaren, skogsstyrelsen, naturvårdsverket, domänverket, Sveriges lantbruksuniversitet, Skogsindustriernas Samarbetsutskott, Jägarnas Riksförbund - Landsbygdens Jägare samt länsstyrelserna i Kristianstads och Skaraborgs län.

Skogsstyrelsens uppfattning är att

"Den frilevande stammen bör noggrant följas, aktivt regleras och tillåtas att öka endast i långsam takt, varvid man år från år kan följa och bedöma stammen och dess eventuella skadegörelse. Avskjutningens omfattning och inriktning bör följaktligen snabbt kunna förändras."

Statens naturvårdsverk anser att de negativa effekter som med säkerhet kommer att uppstå, främst inom jordbruket, bör motverkas med följande åtgärder.

- "En allmän jakttid bör fastställas för vildsvin, baserad på biologiska grunder men med hänsyn tagen även till intresset att undvika skadegörelse.

Frågan om nattjakt på vildsvin måste övervägas särskilt.

- Samarbete över större arealer bör eftersträvas vid vildsvinsjakten. Inom jaktvårdsområden bör denna jakt i möjligaste mån bedrivas gemensamt. Etablerade älgjaktionsområden med samjakt bör utnyttjas också som bas för jakten på vildsvin.
- Situationen för jordbruksarrendatorer utan jakträtt bör övervägas.
- Naturvårdsverkets förslag 1978-07-27 om ändring i jaktstadgan avseende bl a tillåtna vapen vid vildsvinsjakt bör snarast genomföras. Fortfarande är det tillåtet att använda såväl slätborrat skjutvapen som helmantlad kula vid jakt på vildsvin. Detta är ytterst olämpligt från djurvänlighetssynpunkt.
- Frågan om fällavgifter för vildsvin och om skadeersättningar och skadeförebyggande åtgärder bör bli föremål för särskild utredning.
- Rådgivning till lantbrukarna om olika skadeförebyggande åtgärder bör starta snarast. Ansvarig för denna verksamhet bör vara lantbruksnämnderna i samarbete med länsjaktvårdsföreningarna.
- Anskaffning bör ske av lämplig strängselmaterial som kan användas dels i demonstrationssyfte, dels för utlåning till skadelidande lantbrukare. Ansvarig för denna verksamhet bör även här vara lantbruksnämnderna i samarbete med länsjaktvårdsföreningarna.

Hur kostnaderna för materielen skall bestridas bör bli föremål för särskilda överväganden.

- Föreskrifter bör utfärdas om hur vildsvinshägn skall vara konstruerade i avsikt att förhindra ytterligare rymningar. Ett första utkast till dylika föreskrifter har för granskning utsänts av naturvårdsverket till olika berörda myndigheter och organisationer.
- Lagstiftningen bör skärpas avseende etablering av vildsvinshägn. Även här har naturvårdsverket utarbetat förslag som nyligen har redovisats till regeringen.
- Ett enkelt faktablad om vildsvinet bör utarbetas genom naturvårdsverkets försorg för spridning till berörda myndigheter och organisationer samt till allmänheten."

Domänverket anser att

"ett definitivt ställningstagande i vildsvinsfrågan bör anstå. Innan beslut fattas i denna för faunavården känsliga fråga, bör

forskarna ges möjlighet att närmare studera dels de skador som vildsvinen gör i jordbruket, dels om samhället i övrigt är berett att acceptera vildsvinen som ett återinfört inslag i den svenska faunan. Genom sträng jakt under en försöksperiod, bör stammen kunna hållas nere och en spridning till andra områden förhindras."

Sveriges lantbruksuniversitet anser att den etablering som nu skett inte utan vidare är acceptabel, bl.a. av följande skäl.

"Ett återinförande av vildsvinet som frilevande viltart borde ha föregåtts av en omsorgsfull utredning och planering med avseende på vilka områden som är lämpliga för arten, vilka områden som bör undvikas med hänsyn till för stora skadegörelserisker, former för ersättning av skador, jaktformer, jakttider och sist men inte minst vilka krav som skall ställas på det genetiska materialet bland avelsdjuren."

Lantbruksuniversitetet anför vidare:

"I den uppkomna situationen står det emellertid nu helt klart att den nyetablerade vildsvinsstammen i Tullgarn-Mörkö-området skulle kunna utnyttjas för att utöka de erfarenheter beträffande artens möjligheter i mellansvensk terräng som sedan åtskilliga år varit önskvärda. Om man kan avgränsa ett område där en vildsvinsstam skulle kunna få leva under några år framöver utan att man behöver befara helt oacceptabla skador skulle det kunna vara en god idé att låta området få status av försöksområde i syfte att vinna erfarenheter av vildsvin.

Ställningstagandet i år skulle sålunda bli att vildsvin tills vidare tillåts leva i vilt tillstånd inom ett noga angivet område vid Tullgarn-Mörkö. I övrigt skulle lämpliga åtgärder vidtas omedelbart för att få bort alla vildsvin som kommit ut i frihet i landet."

Bland övriga förslag kan noteras att naturhistoriska riksmuséets positiva inställning till frilevande vildsvin gäller under villkor att vi får renrasiga vildsvin av rätt sort, lämpligen från Polen. De genetiska aspekterna betonas också av Sveriges lantbruksuniversitet och länsstyrelsen i Västmanlands län.

Jordbruksarrendatorernas rätt till jakt tas upp i flera svar, bl.a. från naturvårdsverket, länsstyrelsen i Kristianstads län och Jägarnas Riksförbund - Landsbygdens Jägare. De senare skriver:

"Att jordbruksarrendatorer utan jakträtt motsätter sig förekomst av vildsvin är självklart - detta i vart fall när ingen ersättning för uppkomna skador utgår..... Kan ersättningsfrågorna godtagbart lösas, samt jordbruksarrendatorerna tillskapas lagstadgad jakträtt, finns ej längre något hinder mot att tillåta vildsvinen utbreda sig över de för arten lämpliga områdena av landet."

6 BEREDNINGENS ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG

6.1 Biologiska förutsättningar

Beredningen har, som framgått av det föregående, inhämtat kunskaper och erfarenheter för att bl.a. kunna bedöma de biologiska förutsättningarna för en frilevande vildsvinsstam i Sverige.

På andra sidan Östersjön tycks vildsvinen klara sig i varje fall upp till Ladoga. Det finns därför knappast någon orsak att betvivla, att vildsvin skulle kunna leva vilt i Sverige åtminstone upp till och med Mälardalskapen. Även i vårt land skulle vildsvinen få en hög reproduktionsförmåga.

Vildsvinen har svårt att klara snödjup över 50 cm, åtminstone under en längre tid. Under svåra snövintrar är dödligheten stor och trots den höga reproduktionsförmågan kan stammen dö ut om en rad sådana vintrar följer på varandra. Det kan därför bli svårt för vildsvinen att varaktigt kolonisera sydsvenska höglandet. I kustlandskapen kommer de däremot förmodligen att klara sig väl, liksom i Västergötland och Mälardalskapen. Eftersom vildsvinen gärna vill ha tillgång till skog torde emellertid det mest utpräglade jordbrukslandskapet inte vara särskilt gynnsamt för dem.

De omfattande tyska undersökningar som redovisats i kapitel 2 och 3 är av direkt intresse för svenska förhållanden. Med hänsyn till vårt något hårdare klimat torde förstaårssuggorna bli dräktiga i mindre utsträckning än i Mellaneuropa och det genomsnittliga antalet kultringar kan bli lägre. Tills vidare torde man för en frilevande svensk vildsvinsstam kunna räkna med reproduktionstal i nivå med de lägre värden för fjolåriga och äldre suggor som redovisats för tyska förhållanden (se avsnitt 2.6). När det gäller re-

produktionstalen i relation till vårvinterstammen förefaller de lägre angivna värdena, dvs. kring 100%, som mest sannolika (se avsnitt 3.4).

6.2 Handlingsalternativ och principiell grund för beredningens ställningstagande

Vildsvin i frihet finns än så länge i ett begränsat antal i vårt land. Vildsvinens reproduktionsförmåga, rörlighet och förmåga till anpassning innebär emellertid att vi sannolikt inom några år har en utbredd, etablerad vildsvinsstam i landet om inga åtgärder vidtas för att hindra en sådan utveckling. Talar övervägande skäl för att helt utrota de nu frilevande vildsvinen, bör åtgärder för att åstadkomma ett sådant resultat vidtas snarast. Om vi i stället beslutar att acceptera en frilevande vildsvinsstam bör också detta följas av aktiva åtgärder för att kontrollera och styra artens utveckling. Det är mot denna bakgrund man skall se beredningens skrivelse till regeringen den 2 oktober 1979, i vilken beredningen pekade på behovet av omedelbara åtgärder. Som redovisats tidigare gav regeringen den 13 december 1979 statens naturvårdsverk i uppdrag att svara för genomförandet av åtgärder i syfte att förhindra en fortsatt ökning och spridning av de frilevande vildsvinen. Verket har den 10 december 1979 haft överläggningar med berörda verk och organisationer om vilka åtgärder som kan bli aktuella för att uppnå det angivna målet. Det ansågs bl.a. önskvärt att få utnyttja såväl belysning som motorfordon vid jakt efter vildsvin.

Beredningen har övervägt följande handlingsalternativ:

- Att vildsvinen utanför hägn utrotas.
- Att en större eller mindre frilevande vildsvinsstam accepteras.
- Att ett slutgiltigt beslut föregås av en försöksverksamhet på någon eller några platser i landet.

Beredningen har inför sitt ställningstagande inhämtat synpunkter och förslag från en rad myndigheter och organisationer. Naturvårdsverket och lantbruksstyrelsen är representativa för helt skilda uppfattningar i frågan.

Naturvårdsverkets uppfattning är uttryck för ett synsätt som också kommit till uttryck i de båda jägareförbundens ställningstaganden. Man hävdar att eftersom vildsvinet ursprungligen tillhört den svenska faunan så bör artens existensberättigande bedömas på samma sätt som andra djurarters med "hemortsrätt" i landet. Verket framhåller bl.a.:

"En djurarts existensberättigande bedöms inte lägre utifrån dess värde eller skada från människans rent egoistiska utgångspunkter. Bedömningen görs utifrån en ekologisk grundsyn."

Delade meningar kan finnas om hur stor en djurstam skall tillåtas vara, men man anser det vara självklart att utrotningshotade djurarter skall skyddas. Vildsvinet jämföres enligt det här synsättet med utrotningshotade arter som t.ex. varg och myskoxe. Dessa arter har getts ett omfattande skydd från samhällets sida trots att de kan åstadkomma påtaglig skadegörelse.

Lantbruksstyrelsen anser att en frilevande vildsvinsstam inte kan accepteras och kräver att åtgärder vidtas för att utrota de djur som nu lever i frihet. Den uppfattningen delas också av företrädare för jordbruksnäringen. Uppfattningen baseras på farhågor för allvarliga skadeverkningar för svenskt jordbruk. Svinen skulle, liksom i andra länder, orsaka betydande skador på grödor. Allvarligare vore dock om vildsvinen skulle öka risken för att svinpest spreds i landet. Detta kunde bl.a. medföra stora begränsningar av möjligheterna till export av levande svin och svinkött, vilken är av stor ekonomisk betydelse.

Beredningens principiella syn överensstämmer med den som redovisats av naturvårdsverket. Endast mycket starka skäl bör enligt beredningens mening kunna föranleda avsteg från den principiella inställningen. Till sådana skäl kan räknas att återinförandet av en viltart medför påtagliga risker för spridning av allvarliga sjukdomar eller på annat sätt kan få betydande negativa samhällsliga konsekvenser.

I det följande redovisas beredningens uppfattning i fråga om de viktigaste konsekvenserna av ett accepterande av frilevande vildsvin i vårt land.

6.3 Konsekvenser vid återinförande av vildsvin

6.3.1 Vildsvinen och växtodlingen inom jordbruket

Etableras en vildsvinsstam i Sverige kommer vi med stor säkerhet att drabbas av samma typ av skador på jordbruks- och trädgårdsföretag som förekommer i Mellaneuropa. Skador torde i första hand uppstå på potatis och stråsäd, särskilt på åkrar som ligger i närheten av skyddande skog. Möjligen kan också vissa specialgrödor, t.ex. konservärter angripas. Ökar vi majsodlingen kommer denna ganska säkert att drabbas av skador, i varje fall om odlingen bedrivs i gränsområdena mellan jord- och skogsbruksbygd.

Trädgårdsodlingarna, med sina begränsade arealer, bör ganska väl kunna skyddas med elstängsel av tidigare (se avsnitt 3.3) beskrivna typ. Genom att sätta upp stängsel bör man också kunna skydda högvastande och arealsnåla grödor. Detta medför dock givetvis ökade arbetsinsatser och kostnader för jordbrukarna.

För att skydda de vanliga grödorna, exempelvis havre och vete, torde stängselåtgärder inte vara realistiska. Förebyggande utfodringsåtgärder, utförda i samarbete mellan jägare och jordbrukare, kan här prövas. Viktigare är dock att jakten bedrivs så att svinen i största möjliga utsträckning hålls borta från skadekänsliga områden. Erfarenheter från Polen under senare tid understryker behovet av att förhindra uppkomsten av fasta stammar i det rena jordbrukslandskapet. Erfarenheter från Europa och USA tyder på att en sådan begränsning av vildsvinsförekomsten är fullt möjlig.

Med hänsyn till de senaste uppgifterna om förhållandena på kontinenten torde man kunna förutspå, att vildsvinsskadorna i Sverige skulle bli av försumbar omfattning om man ser skadorna i ett vidare ekonomiskt sammanhang. Vildsvinen kan emellertid bli till betydande skada och förtret för den enskilde och de kan skapa irritation bland vissa intressegrupper.

6.3.2 Risk för spridning av sjukdomar

Bland infektionssjukdomar hos vildsvin är den klassiska och den afrikanska svinpesten de utan jämförelse allvarligaste. Svinen är också mottagliga för mul- och klövsjuka, om än i lägre grad än boskap. Andra sjukdomar som diskuterats i samband med vildsvin är bl.a. rabies.

Risken för spridning av svinpest har tagits upp i flera remiss-svar till beredningen (se kapitel 5). Bland dessa kan i första hand nämnas lantbruksstyrelsens yttrande. Beredningen har i denna fråga kontaktat statsepizootologen. Hans yttrande redovisas i avsnitt 2.9.

Svinpest sprids framför allt genom direkt eller indirekt kontakt mellan sjuka och friska djur. Dessutom kan smitta överföras via bl.a. skodon, redskap samt slakt- och matavfall. I fråga om vildsvinens betydelse när det gäller smittöverföring och sjukdomsbekämpande är uppgifterna fåtaliga. De i utländsk litteratur redovisade och rekommenderade bekämpningsåtgärderna rör främst tamsvin och djurprodukter. Vildsvinet har nämnts i diskussionen, men detta har inte lett till några regler eller rekommendationer. De största riskerna för att smitta skall föras in i Sverige är via import av levande svin eller köttprodukter från sjuka djur. Andra smittvägar, via matavfall från t.ex. fritidsbåtar, via fåglar samt smittade redskap m.m., är svårare att kontrollera. Riskerna för smittspridning på detta sätt är dock samtidigt lägre.

Riskerna för en överföring av smitta till vårt land är således begränsade. Skulle en sådan smittöverföring trots allt inträffa sker den med största sannolikhet på annat sätt än via vildsvin. I en situation med svinpest i landet kan dock förekomsten av vildsvin försvåra sjukdomsbekämpandet. Vildsvinens betydelse i detta hänseende är oklar men troligen liten.

6.3.3 Vildsvinen och skogsbruket

Att från kontinental erfarenheter dra några slutsatser om vad frilevande svin skulle kunna betyda för svenskt, i första hand

sydsvenskt, skogsbruk är vanskligt. De skogsskador som påtalats rör praktiskt taget enbart ädla lövträd av mycket ringa intresse för dagens svenska skogsbruk.

Vildsvinens allmänt - och särskilt från polskt håll omvittrade - positiva roll som markberedare bör emellertid även vara av värde för svenskt skogsbruk. Marklevande stadier av skogsskadeinsekter skulle sannolikt utnyttjas som föda av svinen även här. Man vet att svinen t.ex. gärna äter markstadier av tallsteklar och det tycks gälla generellt att ju större utbudet blir, desto större blir konsumtionen. Sannolikt skulle svinen också uppmärksamma en rikare förekomst av snytbaggar som lever under barken på stubbar och rötter.

6.3.4 Vildsvinsjakt i Sverige

Vildsvinens värde som proteinkälla och jaktbart vilt bör ses mot bakgrund av att det näst rådjuret är det vanligast förekommande klövviltet i Europa. På grund av den höga reproduktionsförmågan ger svinen i relation till sin vinterstam högre avkastning och fler jakttillfällen än någon annan europeisk klövviltart.

Vildsvinet skulle för de svenska jägarna bli ett mycket attraktivt vilt. De för Mellaneuropa beskrivna jaktformerna - klappjakt och vakjakt - bör kunna tillämpas även i Sverige. Även jakt med drivande hund bör kunna bli aktuell.

Hundar som används vid jakten kan utsättas för stora risker. Från jakten i Sverige hösten 1979 har rapporterats att vildsvin anfallit och svårt skadat två stövare. Hur dessa händelser gått till är dock inte närmare känt. Konfrontationer mellan vildsvin och jakthundar kan bli relativt vanliga och detta kan, i synnerhet för taxar och drevrar, leda till att hundarna dödas. Eftersök av skadade vildsvin, särskilt i tätningar och under dåliga ljusförhållanden, kan troligen innebära betydande risker för att hundar kommer till skada. Också jakt efter många andra djurarter leder emellertid som bekant till svårigheter och faror för de hundar som används.

Starkt delade uppfattningar föreligger i fråga om möjligheterna att hålla vildsvinsstammen under kontroll genom att utnyttja enbart traditionella jaktformer. Innan de svenska jägarna fått erfarenheter och kunskaper om vildsvinsjakt kommer effektiviteten att vara låg. Intresset för att delta i vildsvinsjakt torde dock vara stort och detta talar för att det inom rimlig tid kommer att finnas många skickliga vildsvinsjägare. Det kan emellertid inte uteslutas, i varje fall inte under en inledningsperiod, att extraordinära åtgärder i vissa fall kan erfordras för att hålla en frilevande vildsvinsstam på lämplig nivå.

6.3.5 Vildsvin och andra djur

Man får räkna med att svinen i viss utsträckning ger sig på markhäckande fåglars bon och ungar samt späda harungar och rådjurslamm. Kontinentala erfarenheter tyder emellertid på att detta inte medför någon nämnvärd minskning i populationerna. Ett större problem är sannolikt att vildsvinens framfart i terrängen leder till att tryckande småvilt flyr, att häckande fåglar lämnar sina reden, etc.

Vad som händer om vildsvin kommer i kontakt med späda lamm är inte känt. Eventuellt kan svinen anfälla och döda lamm.

6.3.6 Övrigt

Svinen går normalt alltid undan för människan. Deras sätt att reagera skiljer sig inte från vad som gäller för de flesta andra viltarter. Ett på grund av skadskjutning eller av annan orsak sårat vildsvin kan emellertid vara farligt, framför allt för dem som deltar i eftersök av djuret. En farlig situation kan också uppstå för den som råkar komma mellan en sugga och hennes späda kultingar eller om suggan av annan orsak ser kultingarna hotade. Vildsvinet kan dock inte sägas vara farligare för människan än t.ex. älg, varg eller björn.

Mellaneuropeiska erfarenheter tyder på att risken för trafikolyckor med vildsvin inblandade är liten i förhållande till den risk som förekommer i fråga om annat klövvilt.

6.4 Beredningens förslag

6.4.1 Val av alternativ

De myndigheter och organisationer som redovisat sin inställning i frågan om en frilevande vildsvinsstam i Sverige redovisar starkt skilda uppfattningar. Företrädare för de näringar som riskerar att drabbas av skador genom förekomst av vildsvin samt flera länsstyrelser ställer sig avvisande till att tillåta vildsvin. Den motsatta uppfattningen redovisas av bl.a. företrädare för jägare, naturvårdsintressen och forskning.

I flera av remissvaren betonas att de ställningstaganden man gjort grundas på ganska osäkra uppgifter om vad förekomsten av frilevande vildsvin kan innebära från skadesynpunkt. Bland de frågor, utöver frågan om skador på jordbruks- och trädgårdsprodukter, som man anser bör utredas ytterligare kan nämnas risken för sjukdomsspridning, inverkan på skogsbruket, störningar och dödande av annat vilt, möjligheterna att hålla stammen under kontroll genom jakt eller andra åtgärder samt svinens förmåga att klara en anpassning till svenska förhållanden.

Ett förslag om utrotning av vildsvinen förutsätter, mot bakgrund av beredningens principiella inställning, kunskaper eller erfarenheter som visar att vildsvinen skulle medföra mycket allvarliga risker för sjukdomsspridning eller genom skadeverkningar på annat sätt. Som tidigare framhållits är såväl erfarenheterna som kunskaperna om vildsvin i svensk miljö starkt begränsade.

Ett accepterande av frilevande vildsvin förutsätter å andra sidan att mycket allvarliga skadeverkningar bedöms osannolika. Finns det grund för en sådan bedömning får argumenten att vildsvinen en gång tillhört den svenska faunan en särskild styrka. Med beaktande av de principer som tillämpas ifråga om faunans skydd och utveckling, bör en frilevande stam i Sverige då kunna accepteras.

Alternativet med försöksverksamhet i vissa områden innebär att ett definitivt ställningstagande grundat på de delvis bristfälliga kunskaper som nu finns uppskjuts. Handlingsfriheten behålls

under en tämligen lång tid, samtidigt som ytterligare erfarenheter kan inhämtas och en klargörande diskussion om vildsvinets framtid hinner utvecklas.

Beredningens principiella inställning som redovisats i avsnitt 6.2 innebär att frilevande vildsvin i Sverige bör kunna accepteras om inte särskilda skäl föreligger. Vildsvinen har en gång tillhört den svenska faunan och de principer som numera tillämpas i fråga om faunans skydd och utveckling talar starkt emot en utrotning av ursprungliga svenska djurarter.

De särskilda skäl som kan tala för en utrotning av vildsvinen är dels riskerna för skador på jordbruksgrödor, främst potatis och stråsäd, dels riskerna för spridning av allvarliga, smittsamma sjukdomar (epizootier), främst svinpest.

Skadorna på jordbruksgrödor torde, sett i ett större ekonomiskt perspektiv, bli av ringa omfattning. Vildsvinen förekommer i ett stort antal länder med en landskapstyp och en inriktning av jordbruk och trädgårdsskötsel som rimligen innebär större skadekänslighet än vad förhållandena på de flesta håll i Sverige ger anledning till.

En spridning av svinpest i landet skulle få allvarliga ekonomiska konsekvenser och bl.a. försvåra export av levande svin och svinkött. Denna allvarliga fråga har, som redan framgått, varit föremål för särskilda överväganden och studier i beredningen. Av det material beredningen inhämtat framgår att vildsvinen knappast kan komma att utgöra någon påtaglig risk vad avser smittspridning till landet. En sådan smittspridning skulle sannolikt ske på annat sätt, t.ex. via införsel av charkuterivaror.

Vildsvinens roll vad gäller spridning av smitta inom landet är oklar. Internationella erfarenheter tyder på att förekomsten av vildsvin kan försvåra sjukdomsbekämpningen. För att vildsvinen i detta sammanhang skall få någon betydelse fordras emellertid att de på ett eller annat sätt blir smittade och att de därefter kommer i kontakt med och överför smitta till tamsvin. Med beaktande av dels den korta inkubationstiden, dels hur tamsvin hålls i vårt

land torde riskerna för överföring av smitta från vildsvin till tamsvin vara mindre i Sverige än i många andra länder.

Beredningens bedömning blir således att varken förväntade skador på jordbruksgrödor eller risker för sjukdomsspridning är av den omfattningen att ett förslag om utrotning kan motiveras. Det faktum att frilevande vildsvin kan komma att orsaka vissa skador i bl.a. jordbruket är inte ett tillräckligt skäl för att föreslå en utrotning. Andra skadevällande djurarter med "hemorts rätt" i landet har getts omfattande skydd från samhällets sida och det framstår knappast som motiverat att göra undantag från den principiella inställningen vad gäller vildsvin. Den svenska älgstammen har genom en aktiv viltvård byggts upp trots de mycket stora skador den vållar. Detsamma gäller bl.a. kronhjorten och bävern.

Ett förslag som förts fram är att vi, mot bakgrund av den osäkerhet som råder, nu bör låta utrota de frilevande vildsvinen eftersom möjligheter att skapa en frilevande vildsvinsstam genom utplantering alltid kommer att finnas. Som framgått av det föregående bedömer inte beredningen osäkerheten vara så stor att en utrotning är motiverad. Att genomföra utrotning av en art under hänvisning till möjligheter till senare utplantering är därtill inte förenligt med den principiella inställning som redovisats. Önskemålet om en livskraftig och artrik fauna syftar självfallet till att de olika arter som hör hemma i den svenska naturen skall leva i frihet och under så naturliga betingelser som möjligt, inte att de skall hållas "i reserv" inom vilthägn.

Enligt beredningens mening bör således en frilevande vildsvinsstam accepteras. Stammen bör emellertid, mot bakgrund av bl.a. den oro jordbrukets företrädare gett uttryck för, inte tillåtas växa okontrollerat. Det är nödvändigt att kontinuerligt följa stammens utveckling och de skador den förorsakar för att med ledning därav utforma närmare riktlinjer för var vildsvin skall få förekomma, hur starka stammarna skall få bli samt hur jakten skall bedrivas.

I syfte att kontrollera stammens utveckling är det givetvis viktigt att så långt möjligt förhindra ytterligare rymningar från

hägn med vildsvin. Ett förslag med föreskrifter om hur vildsvinshägn skall vara konstruerade, bl.a. för att minska risken för rymning, har av naturvårdsverket sänts för granskning till berörda myndigheter och organisationer. Beredningen vill i detta sammanhang understryka behovet av att hägnen utformas så att rymningar kan undvikas. Vidare har verket utarbetat förslag till skärpning av reglerna för etablering av vildsvinshägn. Förslaget har redovisats till regeringen.

Beredningen har övervägt möjligheterna att, innan ett slutligt ställningstagande görs, bedriva försöksverksamhet på vissa begränsade områden. Därigenom skulle man få fram ytterligare erfarenheter beträffande vildsvin i svensk miljö. En sådan försöksverksamhet skulle i första hand ge kunskap om hur jakten bör bedrivas och om hur en framtida frilevande vildsvinsstam bör hanteras.

En försöksverksamhet av här angivet slag skulle dock medföra en rad problem, bl.a. därigenom att stora insatser skulle krävas för att undvika en spridning till andra områden. Dessutom skulle en rad juridiska och administrativa problem vara förknippade med försöksverksamhet i särskilt avsatta områden. Alternativet med försöksverksamhet avvisas därför av beredningen. De erfarenheter en försöksverksamhet inom vissa begränsade områden skulle ge kan enligt beredningen lika väl vinnas genom att utvecklingen av den frilevande vildsvinsstammen kontrolleras genom ett relativt hårt jaktryck och följs med lämpliga undersökningar på valfria platser i landet.

En uppföljningsverksamhet förknippad med ett accepterande av en frilevande vildsvinsstam kan ge uppgifter i bl.a. följande avseenden.

- Biotopval och näringsutnyttjande
- Nordgräns med hänsyn till klimatförhållanden
- Reproduktionstakt
- Spridning till nya områden
- Skador i jordbruk och trädgårdsnäring
- Hur man värderar och reglerar skadorna

- Effekter av olika skadeförebyggande åtgärder
- Möjligheter att reglera stammarna
- Hur och när jakt skall bedrivas
- Inverkan på andra viltarter

Särskild uppmärksamhet bör ägnas de sjukdomar, främst epizootier, som kan drabba vildsvinen.

Det bör uppdras åt naturvårdsverket att svara för uppföljningen och med stöd av återkommande inventeringar ge rekommendationer i fråga om avskjutningen. Beredningen har tidigare, bl.a. i betänkandet (SOU 1979:52) Viltskador, föreslagit att verket skall ges omfattande arbetsuppgifter. Här redovisade förslag innebär en ytterligare arbetsbelastning för verkets sektion för faunavård och jakt. Svenska Jägareförbundet har meddelat beredningen att man är beredd att ställa en forskare på halvtid till förfogande för uppföljningsarbetet beträffande frilevande vildsvin. Beredningen förutsätter att de ytterligare resurser som erfordras aktualiseras av verket i samband med ordinarie petitaframställning.

6.4.2 Jakten

Skador genom vildsvin bör i första hand förebyggas genom att stammen med lämpligt anpassad jakt lokaliseras till mindre skadekänsliga områden och att antalet djur hålls på en lämplig nivå. För att få en effektiv kontroll av vildsvinsstammen rekommenderas en samordning av jakten över större områden. Älgjaktsområden eller jaktvårdsområden torde många gånger utgöra naturliga områden för jaktligt samarbete.

Jakten efter vildsvin bör ske med användande av traditionella jaktmetoder. Som beredningen har föreslagit i betänkandet om ändringar i jaktlag och jaktstadga (Ds Jo 1979:12) bör dock nattjakt vara generellt tillåten. Föreskrifter bör vidare ges om fredning av förande sugga under den tid då kulningarna är beroende av suggan.

För jakten bör i övrigt gälla att hagel och helmantlad ammunition inte skall få användas. Beredningen har i det ovannämnda betänkan-

det föreslagit att förbud mot helmantlad ammunition förs in i jaktstadgan. Att andra kulvapen än klass 1 vapen inte får användas framgår av naturvårdsverkets kungörelse (SNFS 1978:4 NV:1). Det bör vidare krävas att man vid jakten har tillgång till hund som kan användas för spårning av skadat vilt. En bestämmelse om detta kan lämpligen föras in i 3 § jaktstadgan.

I samband med beredningens remiss har det visat sig att särskilt jordbruksarrendatorer utan jakträtt är obenägna att acceptera frilevande vildsvin. Jägarnas riksförbund - Landsbygdens jägare har i sitt svar pekat på möjligheterna att ge jordbruksarrendatorerna jakträtt. Arrendatorerna skulle tillåtas att genom jakt skydda sina grödor och därigenom i större utsträckning kunna acceptera förekomsten av vildsvin. Beredningen har studerat frågan och därvid också varit i kontakt med arrendelagskommittén.

Betraktar man frågan om jordbruksarrendators rätt att jaga vildsvin som ett problem som bara rör vissa arrendatorer förefaller det naturligt att eventuella regler om en sådan rätt hör hemma i jaktlagstiftningen och inte i arrendelagstiftningen.

Efter mönster av bestämmelserna i 15 § jaktlagen, som ger bl.a. gårds- och trädgårdsinnehavare rätt till skydds jakt efter vissa djurarter, skulle en jordbruksarrendator utan egen jakträtt kunna ges möjlighet att skjuta eller fånga vildsvin. Flera invändningar kan emellertid göras mot en sådan bestämmelse.

Från principiell synpunkt kan det diskuteras om en enbart till vildsvin begränsad skydds jakt kan försvaras när motsvarande och kanske större behov av sådan jakt finns i fråga om älg, hjort, rådjur och grävling.

Den ifrågasatta rätten till skydds jakt skulle dessutom få en omfattning som i avsevärd grad skiljer sig från vad som f.n. gäller i fråga om sådan jakt. Det kan förutsättas att jakten, om den skall bli effektiv, måste beröra inte bara hela den arrenderade jordbruksmarken utan också andra delar av fastigheten eller brukningsenheten. Med hänsin till det kunnande och den utrustning som en vildsvins jakt kräver, kommer säkert många jordbruksarren-

datorer att ha ett behov av att för jakten anlita även andra än familjemedlemmar eller anställda. Det förhållandet att jakten kräver stora insatser av utövarna talar för att arrendatorerna borde få del i jaktbytet. Oavsett detaljutformningen kommer en rätt till skyddsjakt efter vildsvin följaktligen att i avsevärd utsträckning inverka på markägarens och eventuella jaktarrendatorers intressen. Beredningen är inte beredd att föreslå ett så betydande avsteg från vad som i allmänhet gäller i fråga om jakträtten.

Beredningen har också övervägt möjligheten att göra rätten till skyddsjakt efter vildsvin beroende av tillstånd i det enskilda fallet. Vad som anförs mot en generell regel kan emellertid i huvudsak också anföras mot en sådan lösning.

Enligt beredningens mening bör i stället, åtminstone tills vidare, de problem som kan uppstå för jordbruksarrendatorerna lösas i varje enskilt fall genom avtal mellan markägaren och arrendatorn. Avtalet kan avse att ge arrendatorn jakträtt eller innebära att arrendebeloppet bestäms med hänsyn till förekomsten av vildsvin. Vad beträffar möjligheterna till omprövning av redan ingångna avtal kan hänvisas till vad beredningen anfört i betänkandet (SOU 1979:52) Viltskador, s. 139.

Enligt 24 § 1 mom. jaktlagen (1938:274) kan länsstyrelsen förelägga en jakträttsinnehavare att vidta åtgärder för att förebygga att en viltart orsakar skada. En förutsättning för att en sådant föreläggande skall kunna meddelas är att viltartens utveckling orsakat avsevärd skada på gröda, skog eller plantering. Vidare förutsätts att skadan inte kan förhindras genom rimliga åtgärder från den skadelidandes sida. Utgår ersättning eller annan gottgörelse för skadan skall föreläggande inte meddelas. Underlåter jakträttsinnehavaren att följa föreläggandet skall länsstyrelsen för att minska viltstammen förordna om jakt av särskilt utsedda jägare.

Beredningen har övervägt om det finns anledning att föreslå en komplettering av 24 § 1 mom. som skulle ge länsstyrelsen möjlighet att få till stånd en avskjutning av vildsvin även om avsevärd skada inte har konstaterats. En sådan bestämmelse skulle kunna

utformas så att även risk för skada eller andra olägenheter kan utgöra grund för ett föreläggande för jakträttsinnehavaren att bedriva vildsvinsjakt.

Det finns otvivelaktigt vissa skäl som talar för en sådan bestämmelse. Möjligheterna att kontrollera vildsvinsstammens utveckling skulle öka liksom möjligheterna att tillgodose jordbruksarrendatorernas krav på åtgärder mot skador. Det är emellertid tveksamt om det finns tillräckliga motiv för att på detta sätt generellt vidga möjligheten till tvångsjakt efter vildsvin. Enligt beredningens mening bör, åtminstone i första hand, en bestämmelse av mera begränsad räckvidd övervägas. Vildsvinen bör helt hållas borta från områden som framstår som särskilt skadekänsliga, dvs. de utpräglade jordbruksområdena. Med hänsyn härtill kan det uppstå behov av att lokalt få till stånd en total avskjutning av förekommande vildsvin. Beredningen föreslår ett tillägg till 24§ jaktlagen som ger länsstyrelsen rätt att, i fråga om område där vildsvin kan befaras orsaka avsevärd skada, besluta om jakt efter sådant vilt att bedrivs av jakträttsinnehavaren eller av särskilt utsedda jägare. Det bör uppdras åt naturvårdsverket att ge närmare föreskrifter om hur bestämmelsen skall tillämpas. Fällt eller fångat djur bör i likhet med vad som gäller enligt 24 § 1 mom. normalt tillfalla jakträttsinnehavaren.

Frågan om en lagändring som allmänt skulle öka möjligheterna att förordna om tvångsjakt efter vildsvin bör däremot enligt beredningens mening bli beroende av erfarenheterna från de närmaste jaktåren. Det bör först prövas om information och rådgivning till jakträttsinnehavarna tillsammans med 24 § 1 mom. i dess nuvarande lydelse utgör tillräckliga medel för att kontrollera vildsvinsstammen i alla andra fall än när en tillämpning av den föreslagna tilläggsbestämmelsen kan komma i fråga (se bilaga 1).

6.4.3 Ersättning för skada av vildsvin

Som framhållits i det föregående bör utvecklingen av en frilevande vildsvinsstam begränsas genom ett hårt jakttryck. Särskilt viktigt är att så långt möjligt förhindra en utbredning inom ut-

präglade jordbruksområden såsom Söderslätt och Kristianstadsslätten i Skåne, Östgötaslätten, Varaslätten i Västergötland samt delar av Mälardalen. En relativt intensiv jakt kommer emellertid inte att utgöra ett tillräckligt medel för att förhindra skada på jordbruksgrödor och trädgårdsodlingar. Inte heller kommer olika förebyggande åtgärder (se 6.3.1) att eliminera riskerna för skador.

Sedan länge har den principen gällt att var och en är skyldig att tåla ett visst mått av intrång och olägenhet till följd av förekomsten av vilt. Den principen kan med stor tyngd hävdas mot bakgrund av den numera allmänt gällande synen att en art- och individrik fauna bör eftersträvas. Som redovisas i betänkandet (SOU 1979:52) Viltskador bör samhället lämna ersättning först när någon drabbats av mera omfattande skador orsakade av vilt. I betänkandet presenteras ett förslag till ersättningsystem för skada av älg, kronvilt och dovilt som bygger på den angivna principen.

I korthet innebär systemet att jägarna åläggs betala avgifter för fällda djur till länsälgskadefonden. Från fonden utgår ersättning för skador i jordbruksföretag och till den del värdet av skadan överstiger en självrisk som antingen beräknas med hänsyn till företagets storlek eller med hänsyn till vilka grödor som odlats. Även skador i trädgårdsföretag ersätts med ett liknande självrisksystem.

Det motiv som föranledde beredningen att föreslå gemensamma ersättningsregler för älg, kronvilt och dovilt, nämligen att dessa djurslag orsakar likartade skador som är svåra att särskilja, gäller också beträffande vildsvin. Med hänsyn härtill och till att avgifter bör kunna tas ut också för fällda vildsvin bör vildsvinsskadorna tills vidare inordnas i det föreslagna ersättningssystemet. Ett lämpligt avgiftstak kan vara det belopp, 200 kronor, som beredningen föreslagit för dovilt. För fällda kultingar bör ingen avgift utgå. Man kan förutse att en sådan, allmän bestämmelse kommer att föranleda meningsskiljaktigheter om huruvida ett fällt djur skall räknas som kulting eller ej. Därför bör närmare anvisningar i detta avseende utarbetas av naturvårdsverket.

Eftersom erfarenheterna av vildsvinens skadegörelse i vårt land är begränsade är det svårt att nu bedöma i vilken utsträckning avgifterna för fällda svin kommer att täcka kostnaderna för att ersätta uppkomna skador, liksom att bedöma hur förhållandena kommer att variera för olika delar av landet. Problem förknippade med de redovisade ersättningsreglerna bör därför enligt beredningens mening tas upp senare med ledning av de erfarenheter som då vunnits. Som framgår av betänkandet (SOU 1979:52) Viltskador avser beredningen att i sitt huvudbetänkande bl.a. lägga fram ett förslag där frågan om finansiering av olika kostnader som hör samman med viltet, viltvården och jakten kommer att behandlas.

RESERVATION OCH SÄRSKILT YTTRANDE

av Arne Andersson resp Thure W Karlsson

Vi reserverar föreslår att nu frilevande vildsvin utrotas. I det följande vill vi närmare motivera vårt ställningstagande.

Allmänt

Beredningens majoritetsförslag ger en relativt allsidig belysning av förutsättningarna för och problemen med en frilevande vildsvinsstam i vårt land. Således redovisas också flera synpunkter i förslaget som inger sådana betänkligheter att dessa självständigt torde kunna utgöra grund för en majoritetsskrivning innebärande att man inte bör tillåta en frilevande vildsvinsstam.

Vi vill fortsättningsvis uppehålla oss vid några skäl som är av särskild betydelse i sammanhanget.

Påtvingat ställningstagande

Inledningsvis finner vi det angeläget erinera om att den nu frigående vildsvinsstammen inte är ett resultat från en planerad utsättning utan härstammar från "rymlingar" från vilthägn. Enligt vår mening är nu förrymda vildsvin starkt uppblandade med tamsvin. Ett förhållande som rimligen bör tillmätas betydelse då man tar ställning till vildsvinets plats i den svenska viltfaunan. Ett ofrivilligt berikande av vår viltfauna måste enligt vår mening granskas från andra utgångspunkter än om ställningstagandet gällt en planerad och av myndighet godkänd utsättning. Det må bara nämnas det olämpliga i att enskilda människors personliga intresse av att ha vildsvin i markerna tillåtas dominera över det allmänna intresset. Allmänintresset skulle då ställas inför fullbordat faktum. Ett förhållande som inte uppmärksammats i majoritetens skrivning men som enligt vår mening är av stor principiell betydelse.

Det historiska perspektivet

Som skäl för att tillåta vildsvin fritt i vårt land åberopas i betänkandet att vildsvinet för ca 200 år sedan fanns i Sverige, och att det för den skull inte var fråga om att tillföra faunan en ny art. Enligt vår mening försummas i det sammanhanget att göra en jämförelse mellan artrikedomen i 1700-talets viltfauna och vår. Således saknades då större delen av det klövvilt som nu i olika hänseenden anses så betydelsefullt i våra marker, medan å andra sidan vargen var vanligt förekommande i södra Sverige.

För att bättre förstå skillnaden mellan situationen på 1700-talet och nu må bara erinras om att Sveriges befolkning år 1750 utgjorde ca 1,8 milj. invånare. Jord- och skogsbruket har under samma tid undergått en närmast total förändring. Den dåtida produktionen var starkt inriktad på betesdrift och vallodling med helt obetydlig stråsädesandel. Att det vid den tiden helt saknades potatis- och sockerbetsodling är ett inte uppmärksammat förhållande, som enligt vår mening är av betydelse i sammanhanget.

Internationell utblick

Beträffande den i betänkandet gjorda internationella utblicken vill vi bara erinra om olikheterna i ägarstrukturen för olika länder. Av lätt förståeliga skäl är toleransen inom jord- och skogsbruket gentemot vildsvinen större i länder med långt gående statsägande såsom Sovjetunionen, Polen och DDR. Jämförelsen beträffande erfarenheterna av frilevande vildsvin mellan dessa länder och Sverige är därför svår att göra. Svenskt jord- och skogsbruk, fördelat på förhållandevis många små enheter i enskild ägo med intensiv produktion kan komma att resa helt andra krav på ägofred för det nya viltet, vilket borde belysts mera ingående än vad som blivit fallet i betänkandet.

Jägarnas inställning

Av betänkandet framgår att jägarorganisationerna uttalat sig för frilevande vildsvin. En genomläsning av remissvaren från Svenska Jägareförbundets remiss till sina länsföreningar ger vid handen

att Svenska Jägarförbundets svar till Jakt- och Viltvårdsberedningen i hög grad baseras på förbundsledningens egen bedömning.

Remissvaren ger oss således den bestämda uppfattningen att vi, genom vårt ställningstagande att inte tillåta fritt levande vildsvin, i hög grad också tillgodoser jägarnas uppfattning. Det förhållandet att landets jägare ställer sig så tveksamma till införande av vildsvin kan dels tolkas som att jakttillfällena med det nu tillgängliga villebrådet är tillräckliga, och dels har landets jägare i gemen inte enbart sett till möjligheterna av ökade jakttillfällen utan de känner också sitt ansvar för de problem, eller rent av konfliktssituationer, som ett accepterande av vildsvin kan medföra. Detta är en uppfattning som vi reserverar respekterar och ställer oss bakom.

Spridningsområden

Utredningens majoritet har, med hänsyn till jordbrukets intressen, sagt sig ha förståelse för att några av landets bästa jordbruksområden bör skyddas från vildsvin. Som sådana skyddsområden nämns Söderslätt och Kristianstadsslätten i Skåne, Östgötaslätten, Varaslätten i Västergötland samt delar av Mälardalen. Övriga delar av landet skall följdaktligen i högre grad enligt beredningens mening tåla såväl markskador som skador på grödan. Ett synsätt som vi omöjligen kan dela.

Vi menar att de nämnda, särskilt skyddsvärda jordbruksområdena inte är de områden som kan förväntas bli mest utsatta. Troligen kommer i stället landets mellanbygder, där jord och skog i högre grad är blandade, att vara mer utsatta för skada. Jordbruksföretagen i dessa bygder är dessutom av andra skäl mer ekonomiskt känsliga än företag i nämnda jordbruksområden. Att såsom utredningen gör, förlita sig till ett viltskadeskydd är i nuvarande läge inte realistiskt. För det första täcker inget skadeskydd alla skador. En viss självrisk måste alltid tolereras. För det andra är erfarenheterna från nuvarande skydd mot viltskador sådana, att frågan inte kan anses löst. Vi betraktar det som mindre ansvarsfullt att tillföra faunan ytterligare ett vilt, som bevisligen också kan vara skadegörande, innan vi får en godtagbar lösning på viltskadeersättningarna för våra nuvarande viltarter.

Beredningen har underlåtit att redovisa skadeförhållandena på 1940-talet och den nu aktuella situationen i skadedrabbade områden. En sådan dokumentation borde enligt vår mening medföra ett annorlunda ställningstagande av beredningen när det gäller de frilevande vildsvinen.

Jaktmetoder

Oron för önskad tillväxt och stor spridning av vildsvinsstammen är klart uttalad i beredningens betänkande. Stammen skall således genom en lämpligt anpassad jakt förhoppningsvis lokaliseras till mindre skadekänsliga områden. För att uppnå denna målsättning anser sig beredningen böra föreslå att nattjakt skall vara generellt tillåten. I områden med vildsvin kommer det följaktligen i framtiden att bli mera berättigat än tidigare att under nattetid bedriva jakt med vapen av klass 1-typ. Detta är ett förhållande som från andra utgångspunkter är synnerligen betänkligt. Samhällets möjligheter att beivra olaga jakt är redan i dag otillräckliga och kommer med den nu föreslagna ändringen att ytterligare försvåras. Beredningens ansträngningar att hålla vildsvinsstammen under kontroll kan rimligen inte kritiseras men öppnar otvivelaktigt samtidigt vidare möjligheter till olaga jakt än vad som nu är fallet, varför denna nattjakt med klass 1-vapen inte utan vidare kan accepteras. Vad vi nu anfört beträffande lämpligheten av att legalisera klass 1-vapen nattetid äger giltighet utan att därför stå i konflikt med nu tillåtet vaksytte eller skydds jakt.

Epizooti-risken

Risken för sjukdomsspridning genom vildsvin är svår att bedöma. Det är emellertid uppenbart att en spridning av svinpest i landet skulle få allvarliga ekonomiska konsekvenser och bl.a. försvåra export av levande svin och av svinkött. Detta framgår också av lantbruksstyrelsens remissyttrande. Beredningen har vidare inhämtat utländska erfarenheter och diskuterat frågan med expertis inom landet, bl.a. statsepizootologen. Det har framgått att riskerna för en spridning av svinpest visserligen är små men ändå högst påtagliga. Mot denna bakgrund anser vi att ytterligare ett tungt vägande skäl anförts mot frilevande vildsvin.

Ställningstagande

Som framgått av vad vi anförut kan tveksamhet mot vildsvin riktas från många olika utgångspunkter. Vi anser oss ha vänt uppmärksamheten mot några av de viktigaste sidorna. Det är möjligt att epizootifaran i sig utgör en så stor risk att den skulle kunna läggas till grund för ett förslag om att utrota nu levande vildsvin i Sverige. Således måste en riskbedömning utifrån epizootologiska grunder vara av avgörande betydelse. Dessutom anser vi att det är ett onödigt risktagande, en typ av "lyxkonsumtion" i risktagande, som vi svårligen kan acceptera med hänsyn till ev. följder för landets värdefulla tamsvinsbesättningar och därmed för sysselsättningen i slakteriindustrin.

Sammanfattningsvis vill vi peka på att de av oss ovan påtalade olägenheterna och riskerna innebär att vi nu bedömer det som orealistiskt att tillmötesgå önskemålen om en frilevande svensk vildsvinsstam. Vi föreslår således att den nu frigående vildsvinsstammen i Sverige skall utrotas.

Genomförande

Enligt vår mening kan ett genomförande inte ske utan att mera okonventionella jaktmetoder måste komma till användning. Gränsen för vad som kan tillåtas bör sättas vid gifthanvändning, som är ett oestetiskt och allmänt motbjudande tillvägagångssätt. Avgörande i sammanhanget är givetvis att utrotningen i ett första tidsbestämt skede bedrivs av markägare och/eller jakträttsinnehavare. Denna avskjutningsfas skall förhoppningsvis ge fullständig framgång, dvs. utrotning. Det får emellertid inte uteslutas att denna fas endast leder till stark decimering av stammen. Således är det inte osannolikt att ca 10% av stammen återstår och kommer att kräva längre gående och mindre konventionella utrotningsmetoder. Ålägganden och i sista hand också tvångsjakt får därvid inte uteslutas. Det är enligt vår mening nödvändigt att avskjutningen stimuleras genom skottpengar med förhållandevis höga belopp för att ge önskat resultat och därmed undvika exempelvis gifthanvändning. Vi utgår för vår del ifrån att naturvårdsverket vid utformningen av erforderliga bestämmelser har ett nära samråd med Svenska Jägarförbundet i enlighet med 1951 års riksdagsbeslut.

Handlingsfrihet

Det förslag vi här ställer oss bakom kan i visst avseende te sig motbjudande även för dem som har respekt för våra motiv. Det är därför angeläget att avslutningsvis erinra om att vårt utrotningsalternativ faktiskt är det alternativ som realistiskt erbjuder framtida valfrihet i frågan om frigående vildsvin. Enligt vår mening kan förutsättningarna om några år så förändras, att de nu stora olägenheterna undanröjts. Skulle så ske, kan en prövning av frågan företas utan att nu rådande tvångssituation föreligger. Med hänsyn till vissa forskarresultat skulle då också lämpligare och i olika avseenden bättre avelsmaterial från utländska stammar införskaffas och utsättningen lokaliseras till lämpliga områden. Denna valfrihet står inte till buds om vi nu tillåter den förhållandevis lilla vildsvinsstammen att etablera sig över stora delar av landet i enlighet med beredningens majoritetsförslag.

Bilaga 1

FÖRFATTNINGSFÖRSLAG

Beredningen anför i kapitlet "Överväganden och förslag" bl.a. följande: "Vildsvinen bör helt hållas borta från områden som framstår som särskilt skadekänsliga, dvs. de utpräglade jordbruksområdena. Med hänsyn härtill kan det uppstå behov av att lokalt få till stånd en total avskjutning av förekommande vildsvin. Beredningen föreslår ett tillägg till 24 § jaktlagen som ger länsstyrelsen rätt att i fråga om område där det kan befaras avsevärd skada av vildsvin besluta om jakt efter sådant vilt att bedrivas av jakträttsinnehavaren eller av särskilt utsedda jägare. Det bör uppdras åt naturvårdsverket att ge närmare föreskrifter om hur bestämmelsen skall tillämpas. Fällt eller fångat djur bör i likhet med vad som gäller enligt 24 § 1 mom. normalt tillfalla jakträttsinnehavaren."

Beredningen föreslår att ytterligare ett moment förs in i 24 § jaktlagen med följande lydelse:

24 § 4 mom. Beträffande område, där det kan befaras att vildsvin skall förorsaka avsevärd skada på gröda eller plantering, får länsstyrelsen besluta om jakt efter sådant vilt. Bestämmelserna i 1 mom. första och andra styckena gäller i tillämpliga delar.

Bilaga 2

BEREDNINGENS SKRIVELSE TILL REGERINGEN 1979-10-02

1 Bakgrund

Den av regeringen i mars 1977 tillsatta jakt- och viltvårdsberedningen har uppmärksammat de problem som sammanhänger med förekomsten av frilevande vildsvin i Sverige.

Alltsedan kriget finns i landet ett växande intresse för att hålla vildsvin i hägn. De hägn som uppförts för ändamålet har varit av varierande kvalitet och rymningar har förekommit från hägn med bristfälliga stängsel. Som regel torde de förrymda svinen ha återfångats eller skjutits. När så inte har skett, har svinen i några fall klarat omställningen till ett liv utanför hägnen och på olika håll i landet finns dessa svin i frilevande grupper.

Under våren 1979 genomförde naturvårdsverket under medverkan av länsjaktvårdsföreningarna en undersökning av var frilevande vildsvin förekom. Man försökte också uppskatta hur många djur det rörde sig om. Undersökningen visade att vildsvin vid inventeringstillfället förekom frilevande i Stockholms, Södermanlands, Kronobergs, Kalmar, Skaraborgs och Värmlands län. Antalet djur uppskattades till mellan 50 och 75. Uppskattningen bedöms som mycket försiktig och antalet djur kan vara högre. Efter inventeringstillfället har en grupp om 15 vildsvin rymt från ett hägn i Gävleborgs län. Av dessa bedöms fortfarande 10 vara i livet. Under 1979 kan ytterligare en del djur ha kommit ut från olika hägn.

Vildsvinens reproduktionsförmåga är hög. Föryngringen under våren 1979 kan därför ha inneburit kraftiga tillskott till de nämnda grupperna. Enligt uppgift från Mörkö i Stockholms län fanns på ön, som omfattar 12 000 ha, i september 1979 minst 35 svin. På det in-

tilliggande Tullgarn uppskattas antalet djur till mellan 5 och 15. Antalet kultingar är i båda grupperna stort.

De frilevande svinen uppges i flera fall ha orsakat betydande skador på jordbruksgrödor. De skadekänsliga grödorna är främst potatis och stråsäd. Potatisen bökas upp och äts av svinen. Skador kan uppkomma under hela vegetationsperioden från sättning till skörd. I stråsäden blir det skador dels genom nedtrampning, dels genom betning. Särskilt uppskattad är säden strax innan kärnan hårdnat. De flesta trädgårdsgrönsaker torde också vara skadekänsliga.

Vildsvinens höga reproduktionsförmåga och deras förmåga till anpassning i nya miljöer kan väntas leda till att de nu frilevande svinen snabbt ökar i antal och sprider sig till nya områden. För att hindra eller begränsa en sådan utveckling torde det krävas insatser som fordrar beslut från statsmakternas sida. Under alla förhållanden finns det anledning att närmare reglera jakten efter vildsvin. I det fall övervägande skäl talar för en frilevande vildsvinsstam i landet krävs regler för hur de skador svinen orsakar skall regleras.

2 Jakt- och viltvårdsberedningens arbete med frågan

Jakt- och viltvårdsberedningen har inlett ett arbete för att sammanställa underlag för nödvändiga beslut i frågan. Sålunda uppdrog beredningen i början av 1979 åt professor Erik Dahl, Lund, att i en rapport redovisa tillgängliga uppgifter om vildsvin. I rapporten, som färdigställdes i en preliminär version under våren 1979, bekräftas att skadorna för jordbruket och trädgårdsnäringen i vissa fall kan bli besvärande. I områden där vildsvinen har stora orörda marker till sitt förfogande söker de sig sällan till odlad mark och skadorna blir därför små eller inga. De grödor som i första hand drabbas av vildsvinsskador i områden med mellaneuropeiskt klimat är potatis, majs och stråsäd. Särskilt utsatt är potatisen. Små och skogsnära odlingar är mer utsatta än vidsträckta brukningsenheter ute på jordbruksslätterna. Möjligheter finns att genom förebyggande åtgärder begränsa skadorna. Sådana åtgärder är dock antingen ganska dyra eller i längden mindre effektiva.

För skogsbruket i Sverige bedöms inte svinen komma att medföra några problem. Där kan de tvärtom komma att ha positiv inverkan. Svinen åstadkommer en markberedning genom sitt bökande och de äter vissa skadeinsekter i mark, stubbar och spillvirke.

Vildsvinen anses ha en god förmåga att anpassa sig till trafiken. Risken för trafikolyckor skulle därigenom vara betydligt mindre än den risk som föreligger i fråga om annat klövvilt.

Rapporten kommer under hösten att färdigställas i slutlig version av Erik Dahl.

För att diskutera de konsekvenser en frilevande vildsvinsstam skulle kunna få har beredningen haft överläggningar med företrädare för jordbruket, skogsbruket, trädgårdsnäringen och andra berörda intressen. Beredningen har vidare överlämnat Erik Dahls preliminära rapport till vissa myndigheter och organisationer och bett dem redovisa sin inställning till en frilevande vildsvinsstam i Sverige.

De myndigheter och organisationer som svarat på beredningens förfrågan redovisar starkt skiftande uppfattningar. Företrädare för de näringar som riskerar att drabbas av skador och vissa länsstyrelser ställer sig avvisande till att tillåta vildsvin. Den motsatta uppfattningen redovisas av bl.a. företrädare för jägare, naturvårdsintressen och forskning.

I flera av svaren betonas att ställningstagandet grundas på en osäker uppfattning om vad en förekomst av frilevande vildsvin verkligen innebär från skadesynpunkt. I många svar anförs att det ännu är för tidigt att ta slutgiltig ställning. Det framhålls att man bör avvakta några år och därigenom få ett bättre beslutsunderlag.

De frågor som man anser bör utredas ytterligare är, utöver inverkan på jordbruket och trädgårdsnäringen, inverkan på skogsbruket, epizootiriskan, inverkan på annat vilt, möjligheterna att hålla stammen under kontroll genom jakt eller andra åtgärder och svinens förmåga att klara en anpassning till svenskt klimat och svensk biotop.

Beredningen har också, efter samråd med viltekologiska institutionen vid Sveriges Lantbruksuniversitet, uppdragit åt fil.kand. Hans Kristiansson, Lunds universitet, att genomföra en preliminär undersökning av vad som inträffar när vildsvin lever fritt i svensk miljö.

Undersökningen skall omfatta:

- a) Vildsvinens historia inom undersökningsområdet, antal för-rymda djur, beståndsutveckling och utbredningsområde.
- b) Nuvarande beståndsstorlek, reproduktion och mortalitet.
- c) Vildsvinens biotopval och näringsutnyttjande.
- d) Översiktlig beskrivning av områdets biotoper med särskild tonvikt på jordbruks- och skogsbruksförhållandena.
- e) Skadegörelse av olika slag - förekomst, omfattning m.m.
- f) Inställningen till en frilevande vildsvinsstam hos personer som kontaktas i samband med undersökningen.
- g) Andra uppgifter som av undersökningsledaren bedöms vara av värde som beslutsunderlag.

Undersökningen skall förläggas till Tullgarn-Mörkö-området. Rapport om undersökningen skall lämnas till beredningen under oktober månad 1979.

3 Beredningens förslag

De frilevande vildsvinen kan föranleda beslut från statsmakternas sida endera innebärande att vildsvinen utanför hägn skall utrotas eller att en större eller mindre frilevande vildsvinsstam skall accepteras. En tredje möjlighet är att det mera slutgiltiga beslutet får föregås av en försöksverksamhet på någon eller några platser i landet.

Enligt beredningens mening bör emellertid ett beslut enligt något av dessa alternativ anstå ytterligare en tid. Först i början av nästa år är det för beredningen möjligt att lägga fram ett betänkande i frågan. Ytterligare kunskaper kan då ha inhämtats genom den tidigare nämnda preliminära undersökningen. Utrymme ges också för att närmare undersöka förutsättningarna och formerna för en eventuell försöksverksamhet.

Ett uppskov med beslut i frågan förutsätter emellertid att de nu frilevande vildsvinen inte tillåts öka nämnvärt i antal. Enligt beredningens mening bör det vara möjligt att förhindra en ökning och spridning genom en relativt intensiv jakt.

Vildsvinen är omvittnat svåra att jaga. Deras skygghet och läraktighet i kombination med god hörsel, syn och luktförmåga gör att de har lätt att undkomma jägarna i tätbevuxna områden. När de utsätts för störningar genom exempelvis jakt övergår de också alltmer till att röra sig och göra sina fodersök under natten. Den jakt som måste bedrivas bör därför i vissa fall få ske i extraordinära former. Nattjakt och jakt med utnyttjande av motorfordon och strålkastare kan komma i fråga. Å andra sidan bör en viss återhållsamhet iakttas i förhållande till den jakt som f.n. är tillåten. Enligt jakttidsförordningen är jakt efter vildsvin tillåten under hela året. Under en tid efter födseln är griskulingarna emellertid för sin överlevnad helt beroende av modern. En av huvudprinciperna när jakttiderna fastställs är att jakt inte skall bedrivas under den tid ungarna är beroende av föräldrarnas, främst moderns, omvårdnad. Även i fråga om djurarter för vilka allmän jakttid råder under hela året, har bland jägarna utvecklats en praxis att djuren skall vara fredade under den tid yngelvården pågår. Principen om fredning bör gälla även förande modersuggor under den tid ungarna är beroende av hennes omvårdnad. Eftersom grisningen sker under tiden februari - juni och ungarna med säkerhet är beroende av modern under minst två månader, bör fredningstiden för förande suggor omfatta tiden februari - den 15 augusti.

Även om det fortfarande är formellt tillåtet bör det inte komma i fråga att använda hagelvapen eller helmantlad ammunition vid jak-

ten. Ett förbud av den innebörden, motiverat främst av djurvänlighetsskäl, har föreslagits av beredningen i ett annat sammanhang. Av föreskrifter utfärdade av naturvårdsverket följer att annat kulvapen än klass 1 vapen inte får användas.

Vid sidan av jakt med skjutvapen bör fångst prövas. Däremot avstyrker beredningen att gifter kommer till användning.

Följande åtgärder bör vidtas:

- a. En inventering av frilevande vildsvin bör ske länsvis. Länsstyrelsen bör svara för att en sådan inventering genomförs.
- b. Med ledning av inventeringarna bör jakträttsinnehavarna upplysas om i vilken utsträckning det bedöms nödvändigt att jakt sker på deras marker. Jakträttsinnehavarna bör informeras om hur jakten lämpligen skall bedrivas och upplysas om möjligheterna att erhålla tillstånd till nattjakt och jakt med särskilda hjälpmedel. I den information som ges bör särskilt understrykas vikten av att förande suggor fredas under den ovan angivna tiden och att jakten sker med lämpliga vapen. Informationen bör regionalt skötas av länsstyrelserna med hjälp av jägarorganisationerna. Dessa har förklarat sig villiga att biträda i verksamheten. Naturvårdsverket bör svara för en allmän information till alla berörda.
- c. I vissa fall kan en mellan flera jakträttsinnehavare samordnad jakt vara nödvändig. Länsstyrelserna bör då verka för en sådan samordning.
- d. De nämnda åtgärderna förutsätter en frivillig medverkan från jakträttsinnehavarnas sida. Enligt beredningens mening bör en sådan medverkan kunna påräknas i betydande utsträckning. Jakträttsinnehavare som av något skäl anser sig vara i behov av hjälp för att organisera jakten bör kunna påräkna sådant biträde från jägarorganisationerna. Det kan emellertid inte uteslutas att tvångsåtgärder blir nödvändiga. Bestämmelsen i 24 § 1 mom. jaktlagen torde utgöra tillräckligt stöd för sådana åtgärder.

e. Det är nödvändigt att så långt möjligt förhindra att vildsvin genom utplantering eller på annat sätt kommer ut i frihet. Kontrollen bör skärpas och eventuella överträdelser beivras. Naturvårdsverket bör därför informera polismyndigheterna om bestämmelserna i naturvårdsförordningen rörande utplantering av vilt och handhavande av vilt som hålls instängt.

Beredningen föreslår att regeringen uppdrar åt naturvårdsverket och länsstyrelserna att genomföra de uppräknade åtgärderna. Naturvårdsverket bör vidare få i uppdrag att noga följa vildsvinens utbredning och om så visar sig nödvändigt inkomma med förslag till ytterligare åtgärder.

I enlighet med den praxis som råder har den som drabbas av skada orsakad av vildsvin möjlighet att vända sig till regeringen med en begäran om ersättning. När det gäller andra djurarter har skadeersättning endast undantagsvis lämnats på grundval av sådana ansökningar. Restriktivitet får förutsättas även när det gäller vildsvinsskador. Vissa medel bör emellertid stå till regeringens förfogande för en sådan skadereglering. Beredningen föreslår därför att regeringen - i avvaktan på en mera definitiv lösning av frågan - hos riksdagen hemställer om bemyndigande att utnyttja anslaget H 16, ersättning för vissa skador av rovdjur, m.m. under tionde huvudtiteln, vad avser ersättning för skada av vildsvin. Från anslaget utgår redan nu ersättning enligt kungörelsen (1970:890) om ersättning för skada av kronhjort m.m. För övriga utgifter, exempelvis informationskostnader, bör medel ur jaktvårdsfonden kunna tas i anspråk. Så kan t.ex. statens naturvårdsverk komma att begära medel för fullgörande av sin del i den här föreslagna verksamheten.

4 Sammanfattning

Sammanfattningsvis föreslår beredningen

att regeringen uppdrar åt naturvårdsverket och länsstyrelserna att genomföra de av beredningen angivna åtgärderna,

att regeringen uppdrar åt naturvårdsverket att noga följa vildsvinens utbredning och om så visar sig nödvändigt inkomma med förslag till ytterligare åtgärder

samt att regeringen hos riksdagen hemställer om bemyndigande att utnyttja anslaget H 16 ersättning för vissa skador av rovdjur, m.m. under tionde huvudtiteln vad avser ersättning för skada av vildsvin.

Bilaga 3

LITTERATURFÖRTECKNING

1. Beckmann, O. 1976. Sauen und Wildschaden. WuH 79(16):704.
2. Briedermann, L. 1966. Die Schwarzwildbewirtschaftung in Theorie und Praxis. Arbeitsgem. d. Deutschen Ak. der Landwirtschaftswissensch. Merkblatt 23. Berlin.
 - 1970. Die Reproduktion des Schwarzwildes in der Deutschen demokratischen Republik. Beitr. z. Jagd- u. Wildforschung VII. Tagungsber. 113. Deutsche Ak. Landwirtschaftswiss.: 169-186.
3. Brütt, E. 1957. Untersuchungen über die wechselnde Intensität der Hochwildschaden im Felde. ZJW 3: 32-39.
4. Dommes, W. 1977. Abschussrichtlinien für Schwarzwild. WuH 79(22): 1022-1023.
5. Ekman, S. 1922. Djurvärldens utbredningshistoria på Skandinaviska halvön. Stockholm I-XVII, 1-614.
6. Freitag, F.O. 1975. Praktisches zur Schwarzwildbewirtschaftung. WuH 78(13): 481-482.
 - 1976. Sauen hin und her. Zahlen und Fakten zur Bewirtschaftung. WuH 78(23): 537-538.
7. Gejvall, N.-G. 1973. La destruction de l'environnement à l'époque de la préhistoire, Lerne (Grèce). Museum 25: 93-96.
 - 1977. Osteologi och miljödestruktion. K. Vitterh. Hist. o. Antikv. Ak. Årsb. 1977: 162-175.
8. Haltenorth, Th. & Trense, W. 1956. Das Grosswild der Erde und seine Trophäen. Bonn, München, Wien: 1-436.
9. Hasselbach, M. 1970. Das Schwarzwild des Oderwaldes. Ein Weg zur Erhaltung und qualitativen Verbesserung eines Schwarzwildbestandes in einem Gebiet intensiver Landeskultur. Diss. inaug. Hann. Münden: 1-154

10. Heptner, V.G., Nasimovic, A.A. & Bannikov, A.G. 1966. Paarhufer und Unpaarhufer. Die Säugetiere der Sowjetunion. Jena. I: 1-939.
11. Heuëll, K. 1975. Über das Schwarzwild in Rheinland-Pfalz. WuH 78(13): 293-297.
12. Hugoson, G. 1979. Vildsvinens betydelse för spridning av klassisk svinpest och afrikansk svinpest. Yttrande 1979-12-13.
13. Jürgens, K. 1968. Schonzeit für Schwarzwild. WuH 71(4): 129-130.
14. Lindner, A. 1979. Schwarzwildhege. WuH 82: 333-337.
15. Margl, L. 1964. Schwarzwild. Jagd in Österreich. Wien: 1-524.
16. Oloff, H.-B. 1951. Zur Biologie und Ökologie des Wildschweines. Beiträge zur Tierkunde u. Tierzucht. Frankfurt/M 2: 1-95.
17. Piene, D. & Gerdes, G. 1969. Wild Pig Study in Monterey County. State of California - Resources Agency. Dept. of Fish and Game. Adm. Report : 1-31 (stencil).
18. Pielowski, Z. 1976. Die Bewirtschaftung des Schwarzwildes in Europa. WuH 79(5): 103-106.
19. Raschke, G. 1970. Gedanken zur Schwarzwildhege. WuH 73(5): 97-101, 73(6): 122-124.
- 1978. Schwarzwildabschuss. Waidwerk oder Straftat. WuH 80(25): 1221-1222.
20. Rocholl, W. 1969. Schwarzwild in Not. WuH 72(11): 437-442.
21. Snethlage, K. 1967. Das Schwarzwild. 5 uppl. Hamburg: 1-215.
22. Snyckers, A. 1967. Das Schwarzwild im Strom- und Heuchelberggebiet. (Zur Frage der Wildstrandregulierung und Wildschadenverhütung). Diss. inaug. Hohenheim: 1-70.
23. Spiecker, D. 1969. Verlauf und Ausbreitung der Schweinepest (Pestis suum) in der Eifel in den Jahren 1963 und 1964. ZJW 15: 144-151.
24. Türcke, F. 1976. Schwarzwild. WuH 79(18): 417-421.
25. W. L. 1967. Polnische Untersuchungen de Ernährungsbiologie des Schwarzwildes (referat). WuH 69(22): 928.
26. Ueckermann, E. 1969. Wildverluste durch den Strassenverkehr und Verkehrsunfälle durch Wild im Lande Nordrhein-Westfalen im Jagdjahr 1967/68. ZJW: 109-117.

27. - 1978. Der Schwarzwildabschuss. Hamburg: 1-84.
28. Wagenknecht, E. 1971. Bewirtschaftung unser Schwarzwildbestände. 4. uppl. Berlin.
29. Dzieciolowski, muntliga uppgifter 1979.

Anm. De två viktigaste tidskrifterna anges med följande förkortning:

Zeitschrift für Jagdwissenschaft: ZJW
Wild und Hund : WuH

1917-1918
1919-1920
1921-1922
1923-1924
1925-1926
1927-1928
1929-1930
1931-1932
1933-1934
1935-1936
1937-1938
1939-1940
1941-1942
1943-1944
1945-1946
1947-1948
1949-1950
1951-1952
1953-1954
1955-1956
1957-1958
1959-1960
1961-1962
1963-1964
1965-1966
1967-1968
1969-1970
1971-1972
1973-1974
1975-1976
1977-1978
1979-1980
1981-1982
1983-1984
1985-1986
1987-1988
1989-1990
1991-1992
1993-1994
1995-1996
1997-1998
1999-2000
2001-2002
2003-2004
2005-2006
2007-2008
2009-2010
2011-2012
2013-2014
2015-2016
2017-2018
2019-2020
2021-2022
2023-2024
2025-2026
2027-2028
2029-2030
2031-2032
2033-2034
2035-2036
2037-2038
2039-2040
2041-2042
2043-2044
2045-2046
2047-2048
2049-2050
2051-2052
2053-2054
2055-2056
2057-2058
2059-2060
2061-2062
2063-2064
2065-2066
2067-2068
2069-2070
2071-2072
2073-2074
2075-2076
2077-2078
2079-2080
2081-2082
2083-2084
2085-2086
2087-2088
2089-2090
2091-2092
2093-2094
2095-2096
2097-2098
2099-2100

1917 and 1918

1919-1920

1921-1922

1923-1924

1925-1926

1927-1928

1929-1930

1931-1932

1933-1934

1935-1936

1937-1938

1939-1940

1941-1942

1943-1944

1945-1946

1947-1948

1949-1950

1951-1952

1953-1954

1955-1956

1957-1958

1959-1960

1961-1962

1963-1964

Bilaga 4

ORDFÖRKLARINGAR

Biotop	Område med egenskaper lämpliga och nödvändiga för en eller flera arter av djur och växter.
Ekologi	Läran om samspelet mellan organismerna och deras omgivning.
Population	Grupp av en djurart som lever inom ett visst område.
Populationsdynamik	Förändring inom populationen genom födsel och död samt genom in- och utvandring.
Predation	Tagande av byte (andra djur eller ägg).
Predator	Djur som dödar och äter andra djur.
Reproduktion	Fortplantning.

Statens offentliga utredningar 1980

Kronologisk förteckning

1. Fjorton dagars fängelse. Ju.
 2. Skolforskning och skolutveckling. U.
 3. Lärare i högskolan. U.
 4. Preskriptionshinder vid skattebrott. B.
 5. Förenklad skoladministration. U.
 6. Offentlig verksamhet och regional välfärd. I.
 7. Kompensation för förvandlingsstraffet. Ju.
 8. Privatlivets fred. Ju.
 9. Övergång till fasta bränslen. I.
 10. Ökad kommunal självstyrelse. Kn.
 11. Vildsvin i Sverige. Jo.
-

Statens offentliga utredningar 1980

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Fjorton dagars fängelse. [1]
Kompensation för förvandringsstraffet. [7]
Privatlivets fred. [8]

Budgetdepartementet

Preskriptionshinder vid skattebrott. [4]

Utbildningsdepartementet

Skolforskning och skolutveckling. [2]
Lärare i högskolan. [3]
Förenklad skoladministration. [5]

Jordbruksdepartementet

Vildsvin i Sverige. [11]

Industridepartementet

Offentlig verksamhet och regional välfärd. [6]
Övergång till fasta bränslen. [9]

Kommundepartementet

Ökad kommunal självstyrelse. [10]

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-05476-0

ISSN 0375-250X